

Lunds universitet
Sociologiska institutionen
Avdelningen för Medie- och kommunikationsvetenskap
Magisteruppsats
vt-2004

Mediernas skildring av föräldraledighet: en diskursanalys med genusaspekt

---

Författare:
Maria Sandberg

Handledare:
Fredrik Miegel

Examinator:
Peter Dahlgren

Sammanfattning

Författare:	Maria Sandberg
Titel:	Mediernas skildring av föräldraledighet: en diskursanalys med genusaspekt
Avdelning:	Avdelningen för Medie- och kommunikationsvetenskap, Sociologiska Institutionen vid Lunds universitet.
Handledare:	Fredrik Miegel
Examinator:	Peter Dahlgren
Syfte:	Syftet med denna uppsats är att undersöka hur de valda dagspressartiklarna skildrar LO:s lagförslag om föräldraledighet, ur ett genusperspektiv.
Frågeställning:	Vilka samhälleliga maktstrukturer - som exempelvis kön – som kan utläsas i de valda dagspressartiklarna, som ska granskas i min analys?
Metod:	Jag har använt mig av diskursanalys som arbetsredskap vid min undersökning kring hur föräldraledighet skildras i en rad artiklar från dagspressen.
Slutsatser:	De huvudsakliga maktstrukturer som jag fann var dels två konkurrerande inom genusdiskusen, nämligen särarts och likhetstänkande. Men jag fann även ideologiska krafter, både liberala, socialistiska och konservativa. Genomgående i materialet märks ett diskursivt glapp mellan åsikt och agerande.
Nyckelord:	Tidningsartiklar, dagspress, diskurs, genus, maktstrukturer.

Innehållsförteckning

<i>Innehållsförteckning</i>	1
<i>Inledning</i>	2
Syfte och frågeställning	2
<i>Bakgrund</i>	3
Detta har hänt	3
Vad händer idag 2004?	5
<i>Utgångspunkter</i>	6
<i>Diskursanalys som teori och metod</i>	7
Urval och avgränsningar	9
<i>Analys</i>	11
Materialets olika teman	12
Analysens disposition	12
Diskurser om kön:	13
Särart:	15
Likhet	17
Sammanfattning	18
Tidningsdiskursen	18
Artikelförfattarna och genus	19
Ideologier	19
Övriga mönster i artiklarna	21
Sammanfattning	22
Diskurser om stat och medborgare	23
Individ, kön och samhälle	23
Individen och friheten	24
Individens prioriteringar	26
Köns- och maktstrukturer i samhället	26
Sammanfattning	27
Diskurser om förvärvsarbete	28
Arbete och fritid	28
Rationella val för individen...	29
...som kan leda till strukturella problem	29
Könsdiskriminering på arbetsplatsen	30
Sammanfattning	31
Diskurser om familjen	32
Föräldraskap	33
Faderskap	34
Moderskap	37
Sammanfattning	39
Sammanfattning av analys	40
Genusdiskurs	40
Tidningsdiskursen och ideologier	40
Rättigheter och skyldigheter	41
Mannen som norm kontra kvinnan som norm	41
<i>Avslutande diskussion</i>	42
<i>Källförteckning</i>	44

Inledning

Medie- och kommunikationsvetenskap är ett tvärvetenskapligt ämne, där många olika discipliner ryms och samsas. Detta gör att fältet är brett och uppslagen är många kring vad man kan skriva om och utforska kring. Något som känns angeläget för mig, som kvinna, är att skriva om och undersöka könsskillnader och ojämlika förhållanden och strukturer mellan könen. Något annat som jag har funderar mycket på, är hur det kommer sig att till synes jämlika relationer blir traditionsbundna och ojämlika, när barn kommer med i bilden, eller in i familjen. Därför föll det sig nästan naturligt att undersöka mediernas skildring av detta fenomen. För att avgränsa det hela, valde jag temat föräldraledighet, något som debatteras flitigt i medierna med jämna mellanrum. Föräldraledighet är annars en term som, åtminstone enligt mitt tycke, verkar ganska torr och trist. Jag fasade lite för att det enda som jag skulle finna, skulle vara små trista ekonomiska faktarutor. Men, vid en genomgång av morgontidningarna fick jag ett ganska spritt material, vilket uppmuntrade mig att sätta igång.

Min grundtanke med den här uppsatsen var att visa på att det går att finna maktstrukturer i vilka medietexter som helst. För att ta mig an dessa funderingar och illustrera detta, valde jag att ta mig an ett lagförslag kring föräldraledighet.

Vid en undersökning kring mediernas skildring av en företeelse i samhället, så som föräldraledighet, finns det förstås vissa redan existerande maktstrukturer och teman att ta hänsyn till. En av dessa är, vid min undersökning, samhällets könsroller och en annan är relationen mellan individ och samhälle, och de rättigheter och plikter som de olika rollerna medför. Med dessa maktstrukturer som utgångspunkt hoppas jag få en inblick i hur medietexter verkar och påverkar samhället och dess normer.

Syfte och frågeställning

Min teori och utgångspunkt är att det går att utläsa maktstrukturer i vilka medietexter som helst. För mitt val av studie har jag valt att titta på någorlunda faktabaserade artiklar i dagspressen, för att se vilka maktrelationer och maktkonstellationer som kan utläsas, som antingen stärker eller står i opposition till maktkonstellationerna.

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur de valda dagspressartiklarna skildrar LO:s lagförslag om föräldraledighet, ur ett genusperspektiv.

Den övergripande frågeställningen är; vilka samhälleliga maktstrukturer - som exempelvis kön – som kan utläsas i de valda dagspressartiklarna, som står under luppen för min analys.

Bakgrund

För att kunna ge en rättvis bild av mediernas skildring, samt ge läsaren en snabb inblick i ämnet; föräldraledighet, presenterar jag nedan lite fakta kring föräldraförsäkringspolitik, då som nu.

Detta har hänt

Nedan följer några utplockade årtal och händelser som påverkat föräldrapolitiken på 1900-talet och 2000-talet. Notera att jag inte har tagit med samtliga händelser eller lagändringar, som har berört föräldraförsäkring. Utan de händelser och årtal som finns med, är det för att skissa upp en bakgrundsbild, och inte för att göra anspråk på att ge en heltäckande historia. Sedan kommer jag att redogöra kring lite relevant historia kring familjepolitik och kvinnodiskriminering.

- **1923** Blir kvinnor – såväl gifta som ogifta - myndiga i lagens ögon. Detta har kanske inte direkt något att göra med föräldraförsäkringspolitik. Men jag anser ändå att det är intressant för sammanhanget och min analys att belysa, när svenska kvinnor blev juridiskt myndiga.
- **1937** kan Sveriges föräldraledighetspolitik sägas ha börjat ta form. Detta år blev det nämligen enligt lag tillåtet för modern att ta ut sex veckors obetald ledighet i samband med födsel.
- **1939** utökades den obetalda ledigheten till fyra och en halv månad.
- **1945** utökades den obetalda ledigheten till att omfatta sex månader.
- **1950** blev även mödrar legitima förmyndare för sina barn, något som tidigare enbart varit förbehållet fäderna.
- **1963** lagstodgades det om att den så kallade mödraledighetsersättningen skulle baseras på tidigare inkomst.

- **1974** ändras mödraledigheten till att omfatta även fäder, så kallad föräldraledighet, ersättningen för denna ska baseras på 90 % av tidigare inkomst. Ersättningen blir skattepliktig och även pensionsgrundande. Samtidigt införs rätten till 10 dagars betald ledighet för vård av sjukt barn.
- **1975** utökas föräldraledigheten till att omfatta sju månader.
- **1976** kommer lagen om fri abort. Vilket kanske till synes inte har direkt med föräldraledighet att göra, men jag anser ändå att detta årtal är av vikt eftersom det visar när kvinnor fick rätten att själva välja, om och när man önskar bli förälder.
- **1978** utökas föräldraledighetsperioden ytterligare, till att istället omfatta nio månader, varav åtta månader var baserade på 90 % av tidigare inkomst. Tre månader kan nu sparas och utnyttjas fram till barnet har uppnått en ålder på åtta år.
- **1980** utökas föräldraledigheten till 12 månader, varav nio månader ger rätt till ersättning baserat på 90 % av tidigare inkomst. Sex månader kan nu sparas fram till barnet uppnår 12 års ålder. Fadern får rätt till 10 dagars betald ledighet, i samband med födseln. Betald ledighet för vård av sjukt barn utökas till att omfatta två månader. Samma år införs dessutom en lag som förbjuder könsdiskriminering på arbetsplatser, och skolor uppmanas att aktivt verka för jämlikhet mellan könen.
- **1989** utökas föräldraledigheten till att omfatta 15 månader varav 12 månader ger en ersättning baserad på 90 % av tidigare inkomst.
- **1990** medges rätt till fyra månaders betald ledighet för vård av sjukt barn.
- **1995** reserveras en av de tolv månaderna till den förälder som tar ut minst ledighet. Denna ledighet har kommit att kallas ”pappaledighet”.
- **1996** minskar föräldraersättningen till att istället utgöra 75 % av den förlorade inkomsten.
- **1997** höjs föräldrapenningen till att istället utgöra 80 % av den förlorade inkomsten.
- **2002** utökas föräldraledigheten med ytterligare en månad som reserveras till den förälder som tar ut minst ledighet

(Stanfors, 2003).

Dagens familjepolitik och diskriminering av kvinnor (såväl i det offentliga livet som i det privata) menar vissa forskare har i årtusenden haft sin grund i familjen (Eduards m.fl., 1983). Detta kan förklaras historiskt. Dagens så kallade kärnfamilj kan sägas vara en kvarleva från det agrara samhället, eller enklare uttryckt; det gamla bondesamhället. Med ett agrart samhälle avses tiden innan de industriella revolutionerna som innebar att folk i större utsträckning kunde lönearbeta utanför hemmet. I bondesamhället bestod hushållsekonomin

främst av självhushållning. Vidare avser jag med uttrycket kärnfamilj; en familj bestående av två heterosexuella vuxna; en man och en kvinna, samt deras 1-3 barn, som alla lever tillsammans.

Innan industrisamhällets genombrott var skillnaden mellan betalt förvärvs arbete och obetalt arbete alltså inte lika tydlig som idag. Eftersom det gamla bondesamhället till stor del byggde på självförsörjning utfördes det mesta arbetet på hemmaplan. Skillnaderna mellan betalt arbete och obetalt var alltså inte lika påfallande som idag. Kvinnorna i det gamla bondesamhället tenderade, att arbeta med såväl reproduktiva som produktiva arbeten (främst i anslutning till det egna hemmet) medan männens arbetsinsatser berörde produktiva arbetsinsatser utanför hemmet (Boserup, 1995). Dagens könsdelade privata respektive offentliga sfärer verkar ha sitt ursprung i dessa agrara hushåll. De industriella revolutionerna har inneburit att kvinnors möjligheter till egna ekonomier, egna arbete och därmed självständigheter har ökat och möjliggjorts. Men fortfarande lever alltså gamla normer kvar och dessa utgör alltså en grund för hur samhället fungerar och ser ut idag.

Vad händer idag 2004?

Idag finns det olika förslag till modifiering och reglering av föräldraförsäkringen. Det är främst tre stycken förslag som har varit under debatt och dessa är; LO:s, KD:s och familjeministern Berit Andnors.

- LO:s förslag går i korthet ut på att en tredjedel av föräldraledigheten ska gå till mamman, en tredjedel ska gå till pappan. Dessa dagar kan inte överlåtas föräldrarna emellan. Däremot får familjen fritt disponera resterande tredjedel hur de vill. Modellen har tidigare prövats på Island, där resultatet har varit lyckosamma.
- KD:s förslag, innebär att föräldrarna förfogar fritt över föräldraledigheten. Föräldrarna medges även större bestämmanderätt över barnomsorgen, de ska exempelvis själva kunna bestämma om denne ska vara privat eller kommunal.
- Familjeminister Berit Andnors förslag går ut på att hälften av föräldraledigheten ska gå till mamman och hälften av ledigheten till pappan. Föräldrarna har dock kvar rätten att överlåta sin del av ledigheten till den andra föräldern.

Mitt arbete kommer att handla om det första förslaget, det vill säga LO:s. Men jag kommer inte att undersöka LO:s lagförslag som sådant, eller de andra förslagen heller för den delen. Istället kommer min analys att arbeta med artiklar från morgontidningar som berör LO:s lagförslag om föräldraförsäkring. I detta material kommer jag att söka efter samhälleliga maktstrukturer och mönster.

Utgångspunkter

Min ansats kommer att ligga vid ett genusperspektiv. Där min utgångspunkt är att samhället som vi lever i är patriarkal till sin struktur, och att den generella mannen av kanske främst historiska anledningar har mer makt, status, möjligheter etc., än den generella kvinnan¹. Denna makt och status är vidare, främst förbehållen vita, västerländska män från medel- och överklassen som lever ett heterosexuellt liv (åtminstone utåt sett). Min ansats gör även gällande att könsroller, - liksom andra roller som individen har i samhället - är sociala konstruktioner, som därmed är föränderliga – och inte fasta och av naturen givna.

Det finns idag ingen enhetlig norm för vad kvinnligt och manligt är utan det råder normkonkurrens och olika handlingsmönster föreligger i olika grupper, klasser etc. Den generaliserande andre är *heterogen*. Det betyder att vad som uppfattas som kvinnligt och manligt varierar. Det innebär i sin tur att den sociala konstruktionen av kön är en kontextuell relationell kategori och inte en given eller absolut storhet som vi kan förutbestämma. (Holmberg, 1993, s.77)

Med detta (se citatet ovan) vill jag fastslå, dels normernas föränderlighet men även könsrollernas och andra samhällsrollers föränderlighet. Min uppsats kommer att utgå främst från följande tre antaganden och perspektiv:

- 1.) Att samhället vi lever i är patriarkal till sin struktur, och att män som samhällsgrupp utgör normen.
- 2.) Att föreställningar, normer och olika samhällsroller är sociala konstruktioner som är påverkbara och föränderliga.

---

¹ Med ”den generella mannen” och den generella kvinnan avser jag män och kvinnor sett utifrån ett strukturellt samhällsperspektiv och inte män och kvinnor sett som individer.

3.) För att förstå samhällets sociala mönster och konstruktioner kan det vara nödvändigt att blicka bakåt. Att undersöka vad som har hänt tidigare och på så vis nå förståelse om företeelser i vår samtid.

Min utgångspunkt är vidare, att män inte drivs av en längtan efter att utöva makt över kvinnor, utan att detta bara är följderna av inbördes kamper om den makt och de positioner som de historiskt har tillskansat sig. Dessa är knutna till en historiskt nedärvd maktstruktur som är ytterst handgriplig och materiell. Män har den exklusiva makten i samhället, och den rådande genusordningen ger dem deras unika utgångsläge i samhället (Lindgren, 1996). Jag ber att än en gång få påpeka att jag talar om män sett som grupp och utifrån en samhällstruktur. Att vissa män som individer avviker från det patriarkala mönstret är jag väl medveten om.

Diskursanalys som teori och metod

Att använda sig av diskursanalys som arbetsredskap, ses inte alltid med blida ögon. Ofta uppfattas termerna och begreppen diskurs och diskursanalys som pretentiösa och luddiga. Själv tycker jag att diskursanalysen ger ett bra arbetsredskap, speciellt vid analys av mediernas framställning och presentation av samhället.

Diskursanalys kan sägas handla om hur kunskap och mening produceras genom språket. För diskursanalytikerna är det intressanta inte vem som har sagt eller skrivit vad. Istället ligger fokus på de strukturer som ligger bakom de regelsystem, som möjliggör hur vi kommunicerar med varandra. Dessa regelsystem är kulturellt och historiskt bestämda (Sahlin, 1999), det vill säga att de varierar i tid och rum. Diskurser är alltså tolkningar av världen, eller delar av världen. Därmed inte sagt att vad som helst kan kallas för diskurs. En vanlig förklaring till begreppet diskurs, som jag kommer att använda mig av, är att diskurser handlar om reglerade samtalsordningar med institutionaliserade framställningsprocedurer eller praktiker. Med enklare ord kan detta förklaras som att samtalsprocedurers innehåll och form styrs av historiskt och kulturellt givna regler (Börjesson, 2003). Diskursanalys innebär att läsa av och analysera skildringar om världen utifrån deras representationsstrategier. Med andra ord hur mening och meningsfull praktik konstrueras och reproduceras inom diskursen (Eriksson, m.fl., 1999).

Jag har valt att använda mig av Ruth Wodaks (1997) kritiska diskursanalys, då denne tar hänsyn både till lingvistik och genus. Lingvistik på så vis att hon menar att vårt sätt att använda språket skapar och reproducerar diskurser. Och genus på så vis att den tar hänsyn till och synliggör maktstrukturer och diskriminering av sociala grupper i samhället (i detta och mitt fall baserat på könslig tillhörighet). Wodaks kritiska diskursanalys är influerad av Norman Faircloughs kritiska diskursanalys, där fokus ligger på kommunikativa händelser och diskursordningar. Detta gäller speciellt diskursiva förändringar, och dess relationer till hegemonier (Med hegemonier avses en representation av den rådande samhällsordningens intressen, som legitimerar och tillgodoser dessas intressen och gör dem, universellt giltiga. På så vis kan en liten grupp i samhället skapa normer för att tillskansa sig makt och/eller att upprätthålla makten.). Vidare menar Wodak, att det finns ett dialektiskt förhållande mellan den diskursiva (eller kommunikativa) händelsen och diskursordningarna.

Diskursordningen är en form av system, men den är inte ett system i strukturalistisk mening eftersom kommunikativa händelser inte bara reproducerar diskursiva ordningar utan också kan förändra dem genom kreativt språkbruk.[...] Diskursordningen är framförallt en form av system som både formar och formas av specifika fall av språkbruk. Den är därmed både struktur och praktik. (Winther Jørgensen & Phillips, 2000, s. 76)

Wodaks kritiska diskursanalys kan alltså sägas vara - och tillhandahålla - ett instrument för att peka ut och synliggöra maktstrukturer och diskursiv ordning.

Wodak definierar diskurs som språkbruk – både inom tal och skrift – som en form av social praktik, det vill säga tillämpning. Detta medför en dialektisk relation mellan den diskursiva händelsen och den specifika situationen, men även institutionerna och de sociala strukturerna som finns i och kring den. Vidare menar hon att den diskursiva händelsen skapas utifrån situation, institution och sociala strukturer, *samtidigt* som den är med och skapar dessa. Diskurs är både socialt konstituerat (eller grundlagd) och socialt bestämt. Med det menas att den konstituerar situationer, kunskapsobjekt, sociala identiteter och relationer mellan både grupper och individer. Både på så vis att den hjälper till att upprätthålla och reproducera den sociala balansen, och på så vis att den bidrar till att omvandla den (Wodak, 1997).

För att kunna studera diskursiva förändringar, enligt kritisk diskursanalys, bör fokus ligga på intertextualitet och interdiskursivitet. Interdiskursivitet är en form av intertextualitet, som

handlar om relationer och referat mellan olika medietexter. Medietexter bygger delvis på tidigare medietexter, medvetet eller omedvetet – detta går inte att undvika. Vid studier kring interdiskursivitet kan man exempelvis studera hur olika diskurser artikuleras (med artikuleras menas här ett begrepp som fångar förändring och reproduktion) i en bestämd text, eller som i min analys; i en rad texter. Studier av interdiskursivitet och intertextualitet kan ge insyn i diskursers roller i sociala förändringsprocesser (Winther Jørgensen & Phillips, 2000).

Ingrid Sahlin (1999) menar att avgränsa en diskurs, egentligen handlar om en analytisk konstruktion eller ett resultat av en analys. Det är *inte* frågan om en avbildning av i förväg existerande och avgränsade framställningsordningar eller tankestilar. I en diskursanalys, menar Sahlin, söker man inte efter ”sanningar” om verkligheten, utan är istället intresserad av hur påståenden om vår värld uppstår, underhålls och används.

Urval och avgränsningar

För att få ett någorlunda hanterbart och representativt urval av medietexter så har jag avgränsat min analys till att avhandla enbart tidningsartiklar från dagspressen som berör LO:s lagförslag till föräldraförsäkringen. Artiklarna är utvalda under en tremånadersperiod från Sveriges fem största morgontidningar.

Resultatet blev 13 medietexter, att granskas vid min kritiska diskursanalys. Dessa har varit publicerade i fem av Sveriges största dagstidningar, vilka är i storleksordning: Dagens Nyheter, Svenska Dagbladet, Sydsvenska Dagbladet, Nerikes Allehanda samt Nya Wermlands-Tidningen (Hadenius & Weibull, 2003). Artiklarna är från tiden; den första januari 2004 t.o.m. den första april 2004. Sökorden jag har använt mig av - i databaserna PressText, MedietextArkivet samt Artikelsök - är: föräldraledig* ELLER mammaledig* ELLER pappaledig* ELLER föräldraförsäkring*. Totalt fick jag 21 antal träffar, för att få ner sökmängden något valde jag att avgränsa med LO* (vilket syftade till LO:s föräldraförsäkringsförslag).

Jag sållade dessutom bort korta notiser, kortare insändare från läsarnas insändarsidor, samt ett par artiklar som inte handlade om ämnet som sådant (varav en handlade om en cirkusfamilj och en annan om en familj som flyttat ut på landet).

Intressant nog står liberala Dagens Nyheter för majoriteten av artiklarna (sju stycken) medan dennes tillika liberala kollegan Sydsvenska Dagbladet enbart har publicerat en artikel (ledare) i ämnet (Läs: föräldraförsäkring överhuvudtaget). Näst flitigast efter Dagens Nyheter är konservativa Nya Wermlands-Tidningen, som bidragit med tre stycken publicerade artiklar.

De artiklar som har varit under luppen för min analys har varit:

- Andersson, Torunn: "Kristinehamn: LO-ordföranden på besök. Wanja vill ge mer åt papporna". Publicerad i Nya Wermlands-Tidningen, 2004-02-27, på Nyhetssidorna.
- Ernkrans, Matilda: "Tredela föräldraledigheten". Publicerad i Nerikes Allehanda, 2004-03-28, på ledarsidan.
- Fransson, Anna & Wennemo, Irene: "LO-pappor sämst på föräldraledighet". Publicerad i Dagens Nyheter, 2004-03-22, på debattssidorna.
- Jacobsson, Cecilia: "LO vill ge pappor mer tid". Publicerad i Dagens Nyheter, 2004-02-26, på ekonomisidorna.
- Jacobsson, Cecilia: "Varför slår ingen nävarna i bordet?". Publicerad i Dagens Nyheter, 2004-03-09, på ekonomisidorna.
- Karlsson, Lars-Ingmar: "Föräldraförsäkring". Publicerad i Dagens Nyheter, 2004-02-27, på nyhetssidorna.
- Lagerquist, Marcus: "Föräldraförsäkringen. Det handlar om människosynen". Publicerad i Nya Wermlands-Tidningen, 2004-03-09, på ledare/debattssidorna.
- Lundby-Wedin, Wanja & Pekgul, Nalin (Debat): "S missar jämställdheten". Publicerad i Dagens Nyheter, 2004-03-08, på debattssidorna.
- Nilsson, Dan: "LO vill ge pappor fyra egna månader". Publicerad i Svenska Dagbladet, 2004-02-27, på okänd sida.
- Okänd ledarskribent: "LO på rätt väg". Publicerad i Dagens Nyheter, 2004-02-27, på ledarsidorna.
- Okänd ledarskribent: "Storasyster vill styra pappan". Publicerad i Nya Wermlands-Tidningen, 2004-02-27, på ledarsidorna.
- Sunna, Lotten m.fl.(Kultur/Debat): "Föräldraförsäkringen". Publicerad i Dagens Nyheter, 2004-03-08, på kultur och debattssidorna.
- Wirtén, Lars: "Jämställd är inget hot". Publicerad i Sydsvenska Dagbladet, 2004-03-05, på ledarsidan.

Sammanlagt var 2 av artiklarna publicerade på nyhetssidorna. 1 artikel var publicerad på kultur- och debattssidorna. 2 artiklar var publicerade på ekonomisidorna. 7 stycken av artiklarna var publicerade på ledarsidan eller debattsidan och 1 artikel var publicerad på en annan sida i tidningen (med andra ord under ingen speciell rubrik).

Analys

Vid en första genomgång av de medietexter som utgör underlag för min analys framträder snabbt några återkommande och övergripande teman, nämligen:

- Ojämlighet mellan könen, både vad gäller hem och arbete.
- Statlig reglering kontra individens rätt att träffa egna val.
- Föräldraskapet och dess konstruktion, förpliktelser och föreställningar.
- Arbete och möjligheten till en trygg anställning, en karriär och en rättvis löneutveckling.
- Tidningsartiklars upplägg och tidningarnas ideologi

Det är kring dessa fem teman som min analys kommer att kretsa, detta för att synliggöra diskurserna i mina analyserade medietexter.

Begreppet diskurs kan sägas referera till en socialt och historiskt specifik struktur av representationer som refererar till samma objekt, delar samma stil och stödjer en och samma strategi. (Eriksson, m.fl., 2002)

Diskurser kan alltså sägas vara olika strategier, beträffande olika kunskaps- och maktformationer. Objektet för min analys är föräldraledighet eller rättare olik medietexter kring föräldraledighet. Mitt fokus kommer att ligga på diskursformationer kring genus och föräldraroller, både vad gäller utom och inom familjen, samt diskurser kring relationen mellan stat och medborgare & individ, och relationen mellan arbete och anställning och sist men inte minst tidningsartiklarnas diskurs.

För att kunna studera diskursiva förändringar menar Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips (2000), att fokus bör ligga på *intertextualitet* och *interdiskursivitet*. Med intertextualitet avser jag relationer och referat mellan olika medietexter. Intertextualitet bygger på ett antagande om att alla medietexter delvis bygger på tidigare medietexter,

medvetet eller omedvetet. Motsvarande kan interdiskursivitet sägas vara en form av intertextualitet, men att det här istället är fråga om diskurser och hur de artikuleras i en bestämd text, eller som i min analys; i en rad texter. Studier av interdiskursivitet och intertextualitet öppnar upp för insyn i diskursers roller i sociala förändringsprocesser.

Genom att se hur konkreta texter bygger på tidigare betydelseformationer och kanske blandar olika diskurser, får man ett redskap för att undersöka hur diskurser reproduceras och förändras. I mitt fall kan det vara frågan om hur en artikel i dagspressen, på en konservativ dagstidning, berättar om LO och föräldraledighet, och på så vis bidrar till att upprätthålla eller förändra exempelvis klassdiskurser och genusdiskurser.

Materialets olika teman

Vid genomgång av mitt analysmaterialet kunde jag alltså urskilja fem teman, som alla är länkade till varandra. För den föräldraledighet, som skildras i tidningsartiklarna, kan inte förstås utan hänsyn till rådanden genusordning, den kan heller inte förstås utan hänsyn till relationen arbetsgivare och arbetstagare, eller den kontext som den skildras i, nämligen dagspressen. Inte heller går det att utelämna analys kring familj eller den politiska samhällsordningen eller för den delen ekonomiska aspekter.

Neglecting institutions, economics and the routines of politics means that analyses of ideology are often parked on top of crude categorical assumptions about power and the relation between person and group. [...] It is essential to recognize that discourse and symbolization are themselves practices and have a great deal in common with other forms of practices. (Connell, 1987, s. 242)

Som jag har nämnt tidigare, flyter dessa olika teman ständigt in i varandra, men jag har ändå försökt att analysera dessa var och en för sig, för att på så sätt få en någorlunda struktur och överblick över det hela.

Analysens disposition

För att kunna undersöka föräldraförsäkringen, från ett genusperspektiv kommer jag först att gå in på könsskillnader i samhället och de diskurser som kan urskiljas i analysmaterialet.

Detta kommer jag att göra under avsnittet som heter just **Diskurser om kön**. Efter det kommer jag att undersöka tidningsartiklarnas framställning i kapitlet **Tidningsdiskursen**. Diskurser kring stat och medborgare kommer efter detta under rubriken **Diskurser om stat och medborgare**. Sedan tror jag mig redo att gripa mig an diskurser kring förvärvsarbete, detta sker under rubriken **Diskurser om förvärvsarbete**. Det sista temat kring min analys kommer att bli familjen och där kommer jag att titta på såväl föräldraskap som moderskap och faderskap. Rubriken för detta avsnitt är helt enkelt **Diskurser om familjen**. Sist men inte minst kommer en sammanfattning för hela analyskapitlet under rubriken **Sammanfattning av analys**.

Att jag har valt att kalla vissa avsnitt för ”Diskurser om...” beror sig på att min analys handlar om artikelförfattarnas skildring kring ämnet och alltså inte det mer sammanhangsbestämda, som exempelvis ”Familjediskurs” skulle innebära och referera till (Sahlin, 1999).

I min analys kommer jag alltså att studera mediernas skildring av föräldraskap, och det är 13 artiklar från morgontidningarna som berör LO:s lagförslag kring föräldraledighet som kommer att granskas och undersökas.

Diskurser om kön:

Det första och största temat som slår mig vid läsning av analysmaterialet är de strukturella könsskillnaderna. I de flesta fall, inte på så vis att artikelförfattarna anser att kvinnor och män nödvändigtvis skiljer sig åt rent tankemässigt, och därmed bör behandlas olika. Däremot går alla artiklarna med på att kvinnor generellt är mer hemma med sina barn och tar större ansvar för sin familj än vad män rent generellt gör. Jag skriver generellt för att uppmärksamma det faktum att det förekommer avvikelser på det enskilda planet, men att detta inte på något sätt motsäger det faktum att detta är ett strukturellt problem. På grund av denna problematik (kring skillnader mellan könen), väljer jag att först reda ut begreppen kring genus och kön, innan jag går vidare.

Med genus avser jag de kulturella föreställningar som finns kring biologiska skillnader mellan könen. Genus är en term som införlivades i den svenska kvinnoforskningen på 1980-talet. Detta för göra och uppmärksamma en åtskillnad mellan de biologiska könen, och de sociala processer som skapar och reproducerar föreställningar och förväntningar utifrån det

biologiska könet (Ambjörnsson, 2004). Genus förstås oftast i termer av avvikelser och motsatser. Mannen och det som räknas som manligt utgör vanligtvis normen för vårt samhälle, medan kvinnan och det kvinnliga står för det annorlunda, det avvikande och det motsatta (Elwin-Nowak, 1999). Historiskt har många av de saker och egenskaper som förknippas med kvinnor, varit negativa, mörka och ondskefulla. Kvinnlighet har varit något som måste fostras, tämjas och strävas efter. I det västerländska moderna samhället tror vi inte längre att kvinnor är missbildade män, vi tror inte heller längre att kvinnor har lägre intellekt och är mer djuriska - än de mer "civiliserade" männen. Men många av de tankegångar och traditioner – som vi har idag - kan härledas från dessa idéer (Tuana, 1993). Likaså är det inte heller längre en gängse uppfattning att kvinnor är mer lämpade för husliga sysslor eller att ta hand om barn, åtminstone inte vad gäller det rent intellektuella. Men praktik är som bekant inte alltid samma sak som teori. Därför kan beteendemönster som rent analytiskt är könsdiskriminerande och kanske till och med chauvinistiska leva kvar, trots att de flesta av oss inte tror på handlingen i sig.

Endast ett fåtal av mina analyserade artiklar säger mer eller mindre uttryckligen att kvinnor och män inte är likadana, och att vi (kvinnor och män) därför inte nödvändigtvis bör eller behöver ha det likadant i allt. Däremot talar rubriker som "Storasyster vill styra pappan" för att det är något löjeväckande över det hela, att kvinnor skulle bestämma över män. Men få av artiklarna påstår rakt ut att kvinnor är mer lämpade att ta hand om familj och barn, än vad mannen är. Däremot refererar flertalet till att föräldrarna ändå vet bäst själva och att det inte behövs några regleringar från statens sida, vad gäller föräldrapenningarna. Ett exempel på detta förekommer i ledaren i Nya Wermlands-Tidningen där det skrivs att "föräldrarna vet bäst själva" och att "LO:s förslag är inget annat än gammalsocialistiskt förmynderi av Alva Myrdals modell"². Det är dock viktigt att påpeka att dessa åsikter utgör en minoritet av analysmaterialet. De flesta röster som gör sig hörda i artiklarna uttalar sig ändå klart mot denna föreställning och menar att kvinnor och män är precis lika lämpade att ta hand om barn. Jag vill ändå poängtera dessa motvikt till varandra, som vanligtvis kallas för *särarts-* och *likhetstänkande* inom genusvetenskapen, eller kvinno- och mansforskningen.

---

² Alva Myrdal, (1902-1986) var en flitig socialdemokratisk debattör och författare, som bl.a. fick Nobels fredspris 1982. Tillsammans med Viola Klein lanserade hon, i slutet på 1940-talet, idén om kvinnans två roller. Kvinnor uppmanades att förvärvsarbete fram till det första barnet fötts och sedan återvända till förvärvslivet när barnen slutat skolan. Staten och arbetsgivarna uppmanades att stödja moderskap och gifta kvinnors roll som förvärvsarbetare (Lewis, 1992).

Vad man kan säga är att kön utgör en grundläggande och betydelseskapande kategori med vilken man orienterar sig i verkligheten. Kvinnlig och manligt används som en tolkningsram för att sortera intryck. Denna tolkningsram är så självklar att man förleds att tro att kön är naturligt och inte något man har lärt sig. Man blir först medveten om denna tolkningsram när en person inte förkroppsligar vad man förväntar sig. (Holmberg, 1996, s.38)

Särart:

Med särartstänkande menas att kvinnor och män är olika, inte bara rent biologiskt och anatomiskt, utan även rent egenskapsmässigt. De faktiska skillnaderna mellan könen överdrivs av särartsförespråkarna, på ett sätt som därigenom gör kvinnor och män mer eller mindre väsensskilda. Särartsförespråkare gör även åtskillnad mellan manliga och kvinnliga sysslor (Padavic & Reskin, 1994), exempelvis anses män mer lämpade för tekniska och intellektuella uppgifter, medan kvinnor anses mer lämpade för omvårdnad och pyssel. Exempel på kända särartsförespråkare genom historien är Aristoteles, Rousseau och Ellen Key (Eduards, 1983). Även om särartstänkandet kan kännas lite gammalmodigt så saknar den inte nutida förkämpar, exempel på modernare kända förespråkare är forskaren Eva Uvnäs-Moberg, journalisten Annika Dopping (Björk, 1996) och kvinnoprästmotståndaren Bengt Birgerström. Den moderna särartstänkaren talar gärna om urtidsmän respektive urtidskvinnor eller att ”kvinnor är från Venus och män är från Mars”³ och helt enkelt tänker olika, på ett rent generellt plan, det vill säga inte på det individuella planet. Därmed inte sagt att särartsförespråkare anser att kvinnor och män inte är lika mycket värda, för det gör de (vanligtvis).

I mitt analysmaterial finner jag typiska särartsargument i t.ex. Marcus Lagerquists debattartikel; ”Föräldraförsäkringen. Det handlar om människosynen”.

I deras värld [vänstern och folkpartiet, *min anm.*] är detta ett uttryck för [!] kvinnor runt omkring i landet runt omkring i landet ännu inte har sett det klarhetens ljus som innebär att kvinna och man bör vara lika i allt. Begreppet jämställdhet blir i detta sammanhang inte det samma som lika mycket värd utan istället likadan.”

---

³ ”Män är från Mars, kvinnor är från Venus” är titeln på en bok skriven av särartsförespråkaren John Gray.

Lagerqvists huvudpoäng med artikeln är att staten inte ska lägga sig i föräldrapolitiken, utan låta föräldrarna själva avgöra vem som ska stanna hemma. Men genom sitt resonemang kring jämlikhet (se citat ovan) låter han förstå att kvinnor och män inte *är* likadana och att det heller inte nödvändigtvis är önskvärt att låta män och kvinnor dela på barnavården inom familjen. Artikeln låter också förstå att folk i allmänhet vet - det som varken staten, vänsterfolk eller liberaler har förstått⁴ - att kvinnor kanske helt enkelt är mer lämpade och mer motiverade att ta hand om barn och deras fostran.

I flera av artiklarna presenteras resultat av undersökningar som visar att det ofta är mammorna själva som driver igenom ett slags praktiskt särartstänkande. Bland annat skriver Anna Franssons och Irene Wennemos i Dagens Nyheter, om en sådan undersökning. I denna undersökning framkommer det, menar de, att varken själva förvärvsarbetet, arbetsgivarens inställning eller ekonomin – det vill säga inkomst och bortfall vid föräldraledighet -, är de främsta orsakerna vid val kring vilken förälder som ska bära det tyngsta ansvaret vid föräldraledighet. Istället handlar det om attityder som hänger ihop med inkomst och utbildning. Vidare menar Fransson och Wennemo att det ofta är kvinnorna själva som driver igenom att just de ska bära huvudansvaret.

I undersökningen ställdes frågan om vem som varit mest drivande när föräldraledigheten fördelades – mamman, pappan eller båda. I de fall där papporna varit mest drivande tog 45 procent av dem ut mer än två månader. När båda var lika drivande var det 34 procent. När mammorna var mest drivande var det endast 22 procent av papporna som tog ut mer än 2 månader.

Det är viktigt att påpeka att dessa siffror inte nödvändigtvis behöver tolkas som att kvinnor ”stjäl” barnen från dess fäder. Carin Holmberg påpekar i sin bok *Det kallas manshat* (1996) att det var först 1950 som mödrar tilläts bli förmyndare över sina barn, trots att de hade huvudansvar för omsorgen av barnen. Istället, menar Holmberg att dessa siffror kan tolkas som att majoriteten av män avstår från rätten att ta hand om sina barn. Denna tolkning faller även samman med flertalet röster som hörs i artiklarna. Bland annat i en artikel av Cecilia Jacobsson, publicerad i Dagens Nyheter, där textförfattaren låtit intervjuva olika föräldrar. Samtliga pappor (tre stycken), som intervjuas, talar om ”att det måste vara frivilligt att ta ut

---

⁴ Att det är just staten, vänstern och liberaler som avses framgår tidigare i artikeln.

sin pappaledighet”. Det kan poängteras att ingen av de intervjuade papporna hade tagit ut någon längre pappaledighet, eller hade några planer på att göra det.

Likaså bör man vara försiktig med att tolka resultaten som att kvinnor frivilligt låter sig diskrimineras eller frivilligt låter sig ’ledas tillbaka till spisen’. Istället kan det röra sig om individuella lösningar som i stort blir strukturella. Det finns även en rad andra förklaringar som jag tänker ta upp senare i min analys. En handlar om homosociala gemenskaper och kommer att presenteras under rubriken **Faderskap** (underrubrik till avsnittet: **Diskurser om familjen**). En annan handlar om arbetsgivaren diskriminering av sina löntagare och kommer att presenteras under rubriken **Könsdiskriminering på arbetsplatsen** (underrubrik till avsnittet: **Diskurser om förvärvsarbete**). Vad alla förklaringsmodeller kan sägas ha gemensamt är förväntningarna från omgivningen. Det vill säga en önskan från individen att – medvetet eller omedvetet - att handla mer eller mindre i enlighet med rådande normer. Även detta kommer jag att återkomma till senare i min analys, på ett flertal ställen.

Likhet

Det uttalade särartstänkandet utgjorde som sagt var, en minoritet av analysmaterialet. Istället märker man en mer jämlik syn på könen, i en överväldigande majoritet av materialet. Denna syn kallas vanligtvis för likhetstänkande, inom genusforskningen. Med likhetstänkande menas grundsynen att kvinnor och män är jämlikar som i stort tänker och känner samma saker, oavsett biologiska faktorer. Inget av könen anses (i stort) mer lämpad för vissa arbetsuppgifter än det andra. Majoriteten av artiklarna från dagspressen vittnar alltså om en grundsyn som bottnar i detta likhetstänkande, som till exempel i texten nedan, som är ett referat från en artikel skriven av Matilda Ernkrans, publicerad i Nerikes Allehanda:

”En tredjedel åt mamman, en tredjedel åt pappan och en tredjedel till familjen att själva besluta över. Ett sådant politiskt beslut skulle ge resultatet att flera skulle diskutera och omvärdera sina val och sin syn på föräldraledigheten. [...] Varje barn förtjänar en värld där barnet är viktigare än dess kön.

Alla artiklar uttrycker sig dock inte i termer av kön, faktum är att detta är den enda i sitt slag. De övriga, likhetstänkande artiklarna talar mer i termer av ”jämlikhet”, ”jämt fördelad”. Flera av artiklarna poängterar vikten av båda föräldrarnas närvaro för barnet. Men detta kommer jag

att återkomma till under avsnittet **Diskurser om familjen**, och då speciellt under underrubrikerna **Faderskap** respektive **Moderskap**.

I många av artiklarna kan man läsa meningar som ”En mer jämställd fördelning av föräldraledigheten är en av nycklarna till ökad jämställdhet på arbetsmarkanden” och ”TCO förespråkar sin egen modell med jämställdhetsbonus, som premierar en rättvis fördelning av ledigheten”. Detta pekar på att något som tas för givet i dessa artiklar är en allmän önskan om att jämställdhet och jämlika villkor mellan könen. Att detta är mål som är önskvärda. Detta kan sättas i motsats till särartstänkarna som menar att jämlikhet kanske *inte* är ett mål att sträva efter. En annan debattartikel, i Dagens Nyheter, som vittnar om en likhetsgrundsyn är Wanja Lundby-Wedins och Nalin Pegguls, där de bland annat skriver:

Rätten till ett eget arbete och en egen ekonomi är avgörande för att kunna vara fri, kunna bryta sig loss ur ett destruktivt förhållande eller ta lika ansvar för familjens försörjning. [...] Den del av jämställdhetsarbetet som berör arbete och ekonomi är avgörande för att jämlika villkor mellan män och kvinnor ska bli verklighet.

Sammanfattning

I flertalet av artiklarna i analysmaterialet finns spår av likhetstänkande, och en norm där kvinnor och män anses fungera på liknande sätt, och därmed jämlikar. Vidare finns en uttalad uppfattning, i artiklarna, om att Sverige idag inte är ett helt jämlikt samhälle och att kvinnor diskrimineras i större utsträckning och mer strukturellt än vad män som individer gör. De diskurser, kring kön som märks i materialet kan alltså sägas handla om dels en likhetssträvande och dels en särartstänkande, även om den sista inte är särskilt väl representerad i materialet. Inom likhetsdiskursen finns dessutom två olika genrer eller diskurser. Dels en som menar att jämlikhet mellan könen är önskvärt men att det i stort sett är bra som det är, och dels en annan som menar att jämlikhet mellan könen är önskvärt, men att vägen till målet är långt.

Tidningsdiskursen

Något annat att ta hänsyn till i analysen är tidningsartiklarnas diskurser. I vilken kontext de är skrivna, och vilka maktstrukturer kan utläsas i upplägg och avsändare. De aspekter som jag kommer att ta upp är eventuella skillnader mellan kvinnliga och manliga artikelförfattare, som

kommer att redovisas under **Artikelförfattare och genus**. Men även vilka ideologier som kan urskiljas i artiklarna, detta kommer att redovisas i avsnittet som heter just **Ideologier**. Det sista avsnittet kallar jag helt enkelt **Övriga mönster i artiklarna**, och här kommer saker som övriga strukturer att undersökas.

Artikelförfattarna och genus

Sex av artiklarna är skrivna av kvinnor, medan fyra av artiklar är skrivna av män. En artikel är skriven av både män och kvinnor, det handlar om en debattartikel som är undertecknad av hela 25 kvinnor och 12 män. Medan resterande två artiklar inte har någon uttalad artikelförfattare, och därav inte heller något uttalat kön.

Något som bör påpekas är att två av de kvinnliga artikelförfattarna är anställda av LO. Det rör sig om LO:s ekonom Anna Fransson (som har skrivit en artikel tillsammans med Irene Wennemo) samt LO:s ordförande Wanja Lundby-Wedin (som har skrivit en artikel tillsammans med ordförande för s-kvinnorna; Nalin Pekgul). Naturligtvis är dessa artiklar präglade av optimism för förslaget och pappaledighet i allmänhet. Detta är faktiskt något som de verkar dela med de andra kvinnliga artikelförfattarna, som ingår i mitt analysmaterial. Även om alla dessa kvinnor inte köper LO:s förslag rakt av så är de positiva till det, samt menar att det är viktigt att män tar ut mer föräldraledighet. Av männen är det en som är uttalat negativ, samt en som menar att det är ett steg i rätt riktning medan de resterande två är neutrala.

Med detta vill jag ha sagt att det märks någon skillnad i hur männen presenterar förslaget kring föräldraledighet, mot hur kvinnorna gör det. Kvinnorna tenderar även att vara mer personliga och engagerade i sina texter än vad de flesta av männen är. De manliga författarna tenderade vidare att vara något mer neutrala i sin framställning.

Ideologier

I analysmaterialet märks en annan uppdelning, än den mellan likhet och särart, nämligen den mellan liberala och konservativa ideologier, men även socialistiska. Dagstidningarna från vilka artiklarna är tagna, representerar antingen en liberal eller konservativ ideologi. Ingen av tidningarna har en socialistisk grundsyn, men eftersom vissa av artiklarna är skrivna av LO

representanter eller socialdemokratiska politiker kommer även denna ideologi att behandlas. Dessutom bottnar LO:s lagförslag i en socialistisk grundsyn.

Liberalismen kan sägas härstamma från 1700-talets upplysningstid, när saker som förnuft och individ poängterades och belystes. Saker som betonas är miljöns stora betydelse vid formningen av människan. Vidare ses samhället bestå av individer, som är isolerade varelser, obundna och fria. Därför uppmuntras också individuella val, privata alternativ och enskilt ägande. Nyckelordet för liberalismen är frihet. Men frihet kan innebära mycket, bland annat finns där en distinktion mellan frihet *för* och frihet *från* (Gustavsson, 1988) och i mitt analysmaterial tenderar de liberala förespråkarna ofta plädera för frihet från (obligatorisk föräldraledighet för båda föräldrarna). De tidningar som har en liberal grundsyn, och finns representerade i analysmaterialet är: Dagens Nyheter, Nerikes Allehanda samt Sydsvenska Dagbladet. En vanlig liberal röst som gör sig hör i analysmaterialet, är den som pratar mot ökad statlig reglering och för privata och individuella lösningar.

Även *konservatismen* betonar värdet av enskilt ägande. Men individen ses inte som en autonom varelse utan som tillhörande och beroende av olika kollektiv, som människans intressen är knutna till. Vidare hyser konservatismen en viss misstro till förnuftets lösningar, då man menar att människan inte styrs av förnuft utan av tradition. Istället är det känslan som styr människan som i grunden ses som en irrationell varelse. Konservatismen har vidare vissa inslag av altruism. Människan ses i grunden som svag, bräcklig och egoistisk, men genom att hjälpa och ha medlidande med våra medmänniskor kan egoismen övervinnas (Gustavsson, 1988). I analysmaterialet lyser de konservativa elementen igenom främst på så sätt att de talar för, vad de menar vara, kollektivets röster. Som exempelvis i Marcus Lagerquists artikel i Nya Wermlands-Tidningen:

Denna medborgerliga olydnad mot Sveriges beslutande politiker måste därför åtgärdas. Metoden för detta heter, som så många gånger förr: tvång. Det faktum att alla större undersökningar visar att svenska föräldrar själva vill bestämma själva över hur de skall fördela ledigheten när barnen är små ignoreras av den politiska vänstern.

De tidningar som förekommer i analysmaterialet och representerar en konservativ grundsyn är: Svenska Dagbladet och Nya Wermlands-Tidningen.

Socialismen lägger liksom liberalismen stor vikt vid miljöns betydelse för människan. Men menar att människan inte bara är en produkt eller reflex av miljön, utan även att hon reproducerar miljön. Vad gäller frihet finns det två inriktningar av socialismen, dels en frihetlig och dels en auktoritär. Den första betonar fria organisationsformer i samhället och den andra betonar statens roll som förvaltare och förändrare. Den sistnämnda menar att kapitalismen påverkar människan på ett negativt och egoistiskt sätt. Lösningen på detta är viss statlig styrning och auktoritet. Liksom konservatismen har socialismen vissa altruistiska inslag. Att visa solidaritet med sina medmänniskor och kämpa för ett bättre samhälle, är något som uppmuntras. Vidare beskriver socialismen samhället som bestående av klasser eller sociala grupper. Människan utvecklas i ett kollektiv och inte som isolerad individ. Något annat som socialismen poängterar är förnuftet, med förnuftets hjälp övervinns samhällsproblemen, menar man (Gustavsson, 1988).

Jag skrev tidigare att socialismen finns representerad på en rad ställen i materialet. LO:s förslag i sig, kan sägas ha en socialistisk grund, och dessutom är flertalet artiklar skrivna av personer som arbetar för LO, och en är författade av en socialdemokratisk politiker.

Vid en genomgång av de olika ideologierna märker man att de alla har vissa gemensamma nämnare och att ingen av de olika ideologierna är helt distinkt från de andra.

Övriga mönster i artiklarna

En typisk artikel, för mitt analysmaterial, kan sägas ha varit debattartiklar som varit publicerade på ledar- eller debattsidorna. Endast *en* av mina artiklar är publicerad som en nyhetsartikel. Två artiklar är publicerade på ekonomisidorna och resten är just debatt- och /eller ledarartiklar, förutom en som är publicerad på en övrig sida. Det intressanta med artiklarnas placering i tidningen framkommer när det sätts i relation till fakta kring den genomsnittliga läsaren. Exempelvis visar undersökningar att den genomsnittliga läsaren fäster störst vikt vid nyhetssidor med lokala nyheter, medan ekonomi, debatt och kultur har lägre läsarsiffror, och får mindre uppmärksamhet vid läsning. Vidare är det främst män med högre utbildning som läser politik och ekonomisidorna (Hadenius & Weibull, 2003). Vilket gör att man funderar kring vem som egentligen är målgrupp och den eventuella ironin i att de som läser artiklarna eventuellt redan är insatta i ämnet och kanske redan har tagit ställning.

En av artiklarna är baserad på intervjuer, där de intervjuade som är negativa till förslaget placerats i början av artikeln samt i slutet. De positiva rösterna i texten är placerade i mitten. Vilket kan indikera på en något negativ attityd, i en artikel som annars bemödar sig om att förhålla sig strikt neutral. Vid läsning av en artikel tenderar nämligen läsaren att läsa början mest uppmärksam och skumläsa mittenpartiet och slutet (Rosendahl, m.fl., 1999).

Sammanfattning

Vissa skillnader mellan sättet att skriva och sättet att komma till tals, vad gäller kön, kunde utläsas. Framför allt tenderade kvinnorna att vara mer positiva till LO:s lagförslag än vad männen var. De manliga artikelförfattarna tenderade att vara något mer neutrala i sin ton.

Vad gäller ideologier - som kan utläsas i tidnings eller artikeldiskurserna - kunde såväl liberala som konservativa och socialistiska ideologier utläsas i materialet. Alla tre ideologierna kan dock sägas ha vissa gemensamma nämnare. Liberalismen och konservatismen talar båda om privat ägande. Liberalismen och socialismen medger båda att miljön har inverkan på människan samt att förnuftet kan styra utvecklingen.

Konservatismen och socialismen har dels människan sedd som del av ett kollektiv eller en grupp och dels de altruistiska inslagen. Ingen av ideologierna kan alltså sägas vara helt åtskild från de andra, utan de har alla gemensamma beröringspunkter. De liberala röster som hörs pratar främst mot statlig reglering och för individuella lösningar. De typiskt socialistiska rösterna som hörs i materialet talar givetvis för LO:s lagförslag, och därmed ökad statlig reglering. Medan en typiskt konservativ röst värnar om människan sett som grupp.

Vad gäller artikelförfattarna kan det sägas att ett flertal var anställda av LO eller arbetade för socialdemokraterna. På så sätt kan den socialistiska ideologin finnas representerad i materialet, jämte LO:s lagförslag som är baserad på en socialistisk ideologi. Däremot hade ingen av tidningarna någon socialistisk grundsyn, utan tre av tidningarna är liberala och två är konservativa.

Artiklarnas placering i materialet gör att de inte når ut till en lika stor läsargrupp, som exempelvis material på nyhetssidorna gör. Vidare är någon artikel utformad så att det kan misstänkas en viss vinkling åt det negativa, utan att detta är uttalat.

Diskurser om stat och medborgare

I analysmaterialet uppfattar man alltså inte samhället som jämlikt och i flera av artiklarna uttrycker man irritation över statens försök att styra över familjen såväl som individen. Intressant nog är det fler kvinnor, än män, som kräver bättre lagstadgning och fler restriktioner från statens sida. Männerna i artiklarna uttrycker sig mer i termer av ”familjens” eller ”föräldrarnas egna val” samt om frihet. Medan kvinnornas artiklar mer uttrycker sig i termer av jämställdhet, engagemang och familjepolitik.

Individ, kön och samhälle

I majoriteten av artiklarna talar man om familjens fria val och huruvida staten ska kunna kräva motprestationer som ersättning för föräldraförsäkringsutbetalningar. Flera artikelförfattare uttrycker sig i termer av statsförmynderi, individualisering etc., som exempelvis i artikeln ”Storasyster vill styra pappan”, som publicerats som ledare i Nya Wermlands-Tidningen:

Socialdemokraterna har knappast gjort sig kända för att inte använda statliga påtryckningsmedel för att lägga saker och ting ”till rätta”. Så om de stackars föräldrarna väljer fel så räcker det inte med att försöka dem [!] om det felaktiga i sitt val utan de måste tvingas. Nu heter det vackert att det är för att sätta press på en arbetsmarknad som ofta ekonomiskt missgynnar papporna att vara hemma, men det förändrar inte att man ger sig på föräldrarna.

I dessa artiklar väljer man att inte uttryckligen ta ställning i jämställdhetsdebatten, och huruvida det är rätt och riktigt att båda föräldrarna ska ta lika mycket ansvar vad gäller omsorg av sina barn. Istället väljer man att fokusera på statsmakten, och dess så kallade förtryck av den lilla medborgaren. Nina Björk menar i sin bok *Under det Rosa täcket* (1996), att åsikter som exempelvis nämns i föregående stycke (från Nya Wermlands-Tidningen), bygger på två grundläggande orsaker. Den första är att vår politiska demokrati vilar på principen att rättigheter är knutna till den enskilda medborgaren som *individ*. Den andra är att den politiska demokratin är patriarkal och att män som *grupp* har vissa fördelar mot kvinnor som *grupp*. Detta leder alltså till en svårlöst paradox och konflikt. Eller som Anna Fransson och Irene Wennemo uttrycker det, i en artikel publicerad i Dagens Nyheter:

Detta kan ju leda till att det kan vara kortsiktigt ekonomiskt rationellt för den enskilda familjen att dela försäkringen ojämnt. [...] Problemet är att denna individuella rationalitet leder till sämre jämställdhet och är långt ifrån rationell på samhällsnivå.

Men, när man talar om att samhället – och staten - påverkar individen måste man komma ihåg att alla upplevelser är individuella, och att dessa individuella upplevelser - av till synes identiska förlopp – också möjliggör och skapar förändringar. På så vis kan man säga att människans innersta natur är föränderlighet och så även de samhällen människor lever i. Termer kring könsroller syftar till abstrakta föreställningar kring könen och dess egenskaper, som hänvisar till strukturer av samhällsliga normer, regler och ideologier. De roller som individen har i samhället eller familjen är produkter av dessa föreställningar, individen kan välja att förkroppsliga dessa, eller inte göra det. Män och kvinnor tillskrivs alltså egenskaper och känslor som snarare refererar till ideologier och samhällsliga normer än till könsbestämda karaktärsdrag. Genom att agera i enlighet med de tillskrivna dragen förstärker individen samhällssynen på att just dessa drag är de korrekta (Holmberg, 1996). Så när majoriteten av kvinnorna tar ut den största delen av föräldraledigheten, så kan följden bli att detta blir normgivande. När sedan män tar ut föräldraledighet ses detta beteende som avvikande och därmed inte förenligt med mansrollen och manligt beteende.

Individen och friheten

Men även om man väljer en annan infallsvinkel och resonemang än den traditionella så behöver detta inte nödvändigtvis innebära att man avstår från att förstärka den normativa samhällssynen. Exempelvis väljer Lars Wirtén, att tala i termer av *medarbetare* istället för *medborgare*, på ledarsidan i Sydsvenska Dagbladet, vidare talar han om pappaledigheten som självklar och en förmån.

En påtvingad pappaledighet efter LO:s modell är fel väg att gå för att öka jämställdheten. Viktigare är att företagen skapar en kultur som bejaktar helheten i livet. Med den insikten kan också företagaren eller chefen med gott samvete stanna hemma med sitt barn [...].

Wirténs artiklar vittnar om en syn på individen som en autonom varelse, kapabel att göra egna val och veta sitt eget bästa. En tanke som inte låter helt befängd och som jag tror att de flesta av oss (åtminstone tillhörande detta västerländska samhälle) skulle skriva under på. Denna

tanke är inte ny utan påminner oss om frihetstänkare som Rosseau, Mill och filosofier som Kant och den ger oss även en fläkt av den franska revolutionen med honnörsord som *liberté, égalité et fraternité* (eller; frihet, jämlikhet och broderskap). Själva broderskapsidealet kommer jag att lämna därefter för tillfället, för att senare återkomma till det under rubriken **Faderskap**. I denna del kommer jag istället koncentrera mig på friheten och jämlikheten.

Fanny Ambjörnsson menar i sin bok *I en klass för sig* (2004), att dagens samhälle grundar sig i just denna frihetsideologi (se ovan) med rötter i 1700-talets upplysningstid. Detta är ett samhälle där individen sätts i fokus, och där individens frihet och strävan efter frihet och jämlikhet är av vikt. Men, menar Ambjörnsson, paradoxalt nog räknas individen som mer fri och ses som mer jämlik ju närmare normen hon/han strävar och ju likare kollektivet hon/han är. Denna paradox och konflikt gör det ännu svårare för individen att utmana samhällets och kollektivets värderingar. Om den rådande ordningen upplevs som den enda tänkbara – och därmed otänkbar att ifrågasätta – så blir det också lättare att under individualismens flagga anpassa sig till normen. Detta kan hjälpa oss att förstå och förklara varför kvinnor ”väljer” att vara hemma i långt större utsträckning än männen, trots att de ser sig själva som jämlika männen, samt även kräver lika villkor mellan könen.

Ambjörnsson menar vidare att visst kan den som avviker starkt från normen till synes få större spelrum. Men, detta spelrum kan visa sig ha föga värde när man är ”utdefinierad” och har låg status, detta leder istället vanligtvis till att färre lyssnar och har respekt för den ”revolterande” individen. Därmed inte sagt att ju normalare, ju bättre. De individer som anstränger sig allt för ivrigt i kampen att anpassa sig till kollektivet, tenderar även dessa att bemötas med viss skepsis av sina medmänniskor. Att vara normal och fri, kan alltså sägas handla om en ständig balansgång, på en hårfin linje. En intervjuad mamma, i Cecilia Jacobssons artikel publicerad i Dagens Nyheter, uttrycker denna ambivalens så här, på frågan kring utökad så kallad pappaledighet:

Bra eller dåligt? Det beror på. Grundtanken är nog bra, men det är också en ekonomisk fråga för många. Det finns familjer som verkligen behöver de här pengarna.

Individens prioriteringar

Många av artiklarna försvarar fädernas frånvaro som hemmaföräldrar med att det är en ekonomisk fråga (liknande citatet ovan). Martin Hörnqvist menar dock i ett SOU från 1997, att skillnaderna mellan tiden som familjemedlemmarna spenderar på obetalda hushållstjänster (dit föräldrars omsorg av sina barn räknas) kontra betalt förvärvsarbete utanför hemmet, i första hand är könsliga, eller genusrelaterade. De ekonomiska och arbetsplatsrelaterade faktorerna som spelar in vid dessa val är - märkligt nog - minimala. Hörnqvist menar att män och kvinnor helt enkelt väljer och prioriterar olika. Män väljer och prioriterar livet utanför hemmet (det vill säga den offentliga sfären), medan kvinnor prioriterar *både* hem och förvärvsarbete (Med andra ord både den privata och den offentliga sfären). Dessa val kan direkt relateras till familjestatus och familjesammansättning. Som jag påtalat tidigare är ett återkommande argument i artiklarna just att det inte är ekonomiskt lönsamt att låta mannen (som oftast har högre lön än kvinnan) gå hemma, och att det därför är nödvändigt att höja taket för ersättningen. Detta stämmer dock inte, menar Hörnqvist (1997), istället spelar faktorer som utbildning och klass in. Högutbildade män tenderar att göra mer hushållsarbete än lågutbildade. Dessutom visar forskningsresultat på att höginkomsttagare tenderar att ta ut mer föräldraledighet än låginkomsttagare. Det verkar alltså inte som om statens försök till styrning av föräldraledighet fungerar som en avgörande faktor vid föräldrarnas val, utan snarare verkar det vara andra faktorer - som exempelvis kön och utbildning - som spelar in.

Köns- och maktstrukturer i samhället

Jane Lewis (1992) menar att samhällets syn på familjen i grunden är patriarkal, på så vis att mannen ses som den huvudsakliga familjeförsörjaren medan kvinnan fortfarande ses som den omhändertagande och vårdande. Kvinnans uppgift i familjen ligger på omsorgen, främst vad gäller de praktiska bestyren i hemmet samt ta hand om övriga familjemedlemmar. Männens uppgift däremot är att stå för brödfödan. Denna grundsyn märks och genomsyrar analysmaterialet. Det normala är att kvinnor vid graviditet stannar hemma och tar ut nästan hela eller större delen av föräldraledigheten. Många samhällsstrukturer, liksom Sverige, har upprättat regler som ska hjälpa och stödja kvinnor att uppnå en ekonomisk jämlikhet och ett ekonomiskt oberoende, till exempel vid föräldraledighet, graviditet eller barnomsorg. Men, menar Lewis (1992), risken finns att dessa samhälleliga åtgärder istället hjälper till att upprätthålla det patriarkala familjeförsörjarsystemet. Genom att ge kvinnor betald föräldraledighet kan kvinnors frånvaro från arbetsmarknaden legitimeras. Självt ställer jag mig

smått skeptisk till denna tolkning. Visst finns där kanske en risk, men jag väljer ändå att tro att denna är minimal och att staten gör rätt i att stödja föräldrar –både ekonomiskt och via lagstädning kring rätten till föräldraledighet. Detta tror jag gynnar både jämställdheten mellan könen och inte minst barnens kontakt med föräldrarna eller sina vårdnadshavare. Denna åsikt verkar jag dela med större delen av de röster som gör sig hörda i analysmaterialet, till exempel skriver Lotten Sunna m.fl. i en debattartikel i Dagens Nyheter:

Tidigare fattade beslut ligger till grund för hur våra familjer lever och de frågor vi diskuterar ligger till grunden för framtiden. Hur viktiga familjepolitiska beslut kan vara visar erfarenheter från Island som införde en tredelad föräldraförsäkring häromåret. Nästan alla pappor tog ut sin tredjedel och kvinnolönerna ökade. I Sverige tar kvinnorna ut lejonparten av föräldraledigheten och hemarbetet och löneklyftorna mellan könen ökar.

Ingenstans i analysmaterialet som uttryckte åsikter - i enlighet med Lewis - om att rätten till föräldraledig (betald eller obetald) borde minska.

Sammanfattning

I analysmaterialet märks två tydliga diskurser. Dels en där främst kvinnor (kvinnliga journalister, politiker, forskare, intervjuade föräldrar m.m.) kräver lagförändring och pläderar för en ökad reglering. I den andra diskursen är det främst män som gör sina röster hörda, och de talar istället för en ökad frihet för individen, och för familjens rätt att göra egna val, utan statens inblandning. Maud Eduards menar i samlingsantologin *Kön, makt, medborgarskap* (1983) att detta är ett strukturellt fenomen. Vid oenighet med manssamhället, menar Eduards, tenderar kvinnor att söka stöd hos staten. Staten å andra sidan är ambivalent vad gäller kvinnor, den både frigör och förtrycker, allt efter ekonomiska och politiska konjunkturen. Detta innebär att kvinnorna indirekt pläderar för en stark stat med ökad reglering och lagstiftning. Detta stämmer ganska bra med mitt analysmaterial; där det främst är de kvinnliga skribenterna och de kvinnliga intervjuade som kräver och talar för ökad reglering. De manliga skribenterna och de manliga intervjuade däremot pläderar istället för ökad individuell frihet. Överhuvudtaget är kontrasten slående mellan individen och samhället, det är en relation fylld av konflikter och paradoxer.

Diskurser om förvärvsarbete

När man talar om föräldraledighet går det förstås inte att bortse från teman kring förvärvsarbete. Detta märks inte minst i analysmaterialet där man ständigt återkommer till tal om förvärvslivet och om den egna situationen som löntagare, eller i ett fall situationen som egen företagare.

LO:s ordförande Wanja Lundby-Wedin säger i en intervju, gjord av Torunn Andersson och publicerad i Nya-Wermlands-Tidningen att:

Får vi en mer jämt fördelad föräldraledighet, så blir män och kvinnor mer jämställda i arbetslivet.[...] Samtidigt har kvinnor generellt en svagare ställning på arbetsmarknaden, fler otrygga anställningar och lägre lön.

Familjelivet och arbetslivet antas alltså i analysmaterialet påverka och gå in i varandras olika domäner eller sfärer. Samtidigt finns och görs en uppdelning mellan arbete och fritid (föräldraledighet), eller arbete och familjeliv. Jag kommer att gå in närmare på detta i nästa avsnitt, under rubriken **Arbete och fritid**.

Arbete och fritid

Medborgarnas uppdelning mellan arbete och fritid kan även sägas vara en uppdelning mellan privata och offentliga sfärer. Ungefär hälften av analysmaterialet pekar på att föräldraförsäkringen i första hand är ett privat problem som ska lösas av den egna individen eller inom den egna familjen. Intressant nog är det främst männen som står för denna uppfattning. De flesta av kvinnorna som märks i analysmaterialet talar i stället om ojämlika förhållanden på arbetsplatsen som är systematiska och riktade mot kvinnor. En annan intressant iakttagelse är att kvinnorna framförallt verkar tala om rätten till ett arbete och rätten till en karriär. Medan männen framför allt talar för individuella val. Männen menar att det visst kan vara intressant att vara ledig en kortare tid för att knyta an till sitt barn, men att detta ska styras från familjen och inte från staten. Som jag redogjort för tidigare i kapitlet **Bakgrund** verkar problemet med ojämna arbetsfördelning, baserat på kön, ha sin grund i familjen (Eduards (1983)). Jag kommer även att återkomma till detta senare under rubriken **Diskurser om familjen**.

Rationella val för individen...

Något som ständigt återkommer i analysmaterialet är uppfattningen om att familjen själv bör få välja det som är mest rationellt och ekonomiskt för just dem. En annan återkommande uppfattning är att kvinnor, apropå föräldraledighet, pläderade för rätten till arbete, under jämställda former. Att majoritet av kvinnorna, trots detta, i praktiken tenderar att välja bort sin egen karriär- och löneutveckling för att finnas till hands för familjen, ses generellt sett som egna val och inte strukturella mönster.

Det finns framförallt två samhällsvetenskapliga förklaringar, till varför kvinnor mer eller mindre ”frivilligt” nöjer sig med inte bara sämre karriärmöjligheter och sämre löneutveckling än män. Men även varför kvinnor tillsynes i första hand prioriterar familjen framför ekonomi och karriär (i motsats till vad män tillsynes gör). Den första förklaringsmodellen kallas för *Humankapitalteorin*. Teorin gör gällande att arbetsmarknaden i sig är och arbetar på ett icke-diskriminerande sätt. Enligt humankapitalteorin motsvara lönen arbetstagarens produktivitet. I produktiviteten räknas även humankapital in, såsom arbetstagarens lojalitet och engagemang, utbildning (såväl intern som extern), erfarenhet samt arbetsgivarens investeringar i arbetstagaren. Dessa faktorer gör vissa arbetstagare mer produktiva än andra. Att kvinnor generellt sett har sämre möjligheter till karriär, lön och arbetstider (procentuellt och generellt jobbar fler kvinnor än män deltid), förklaras med att kvinnor investerar mer tid i familjen än på den egna utbildningen och utvecklingen. (Björklund m.fl., 2000).

Humankapitalteorin menar att man alltid måste titta på vad som är mest rationellt och ekonomiskt såväl för den enskilda individen som för den enskilda familjen. Många anhängare av teorin menar att det faktiskt kan vara mest produktivt och ekonomiskt att låta *en* människa ta mest ansvar för familjen - och därmed försaka sina egna utvecklingsmöjligheter. Vidare, menar dessa teoretiker, kan det vara mest ekonomiskt att låta kvinnan ta detta ansvar, eftersom hon har lägre lön och jobbar färre antal timmar (Bergmann, 1995). Det här sättet att tänka återfinns på flera ställen i analysmaterialet. Flertalet menar just att det rör sig om individuella beslut som är mest rationella och ekonomiska för familjen.

...som kan leda till strukturella problem

Den andra förklaringsmodellen kallas av Barbara Reskin och Irene Padavic (1994) för *Gender-role socialization theory*, alltså ungefär ’Könsrollsocialiseringsteorin’. Denna teori

menar att det mycket väl kan vara så att kvinnor investerar mer tid i familjen än på den egna utvecklingen, men att detta beror sig på att de socialiseras in i detta mönster av beslutsfattande. Kvinnor socialiseras (men inte män isamma utsträckning) att välja jobb som är förenliga med deras förpliktelser mot familjen, till exempel deltidsjobb, med lägre lön och lägre krav på arbetstagaren. Det rör sig alltså inte om individuella beslutsval, menar denna teori, utan om mer komplicerade kollektiva samhällsmönster som får individen att handla i enlighet med rådande normer och förväntningar.

Ett par av artiklarna i analysmaterialet uttrycker sig i enlighet med denna teori. En artikel kommenterar att hennes son uttryckt att ”bara pappor kör bil”, vilket fått henne att, som mamma, fundera på det här med föräldraledighet och hur ”rationellt” man egentligen resonerar i det individuella fallet. En annan menar att ”För att jämställdhetsutvecklingen ska fortsätta framåt krävs att de underförstådda normer och värderingar som i praktiken påverkar fördelningen av arbete i familjen utmanas”. Även här signaleras grundsynen att det är normer och värderingar som påverkar individens val, och inte ren rationalitet.

Könsdiskriminering på arbetsplatsen

Andra teorier som finns, menar att det istället rör sig om könsdiskriminering på arbetsplatsen (vilket är förenligt med både Humankapitalteorin och Könsrollsocialiseringsteorin). Med diskriminering på arbetsmarknaden menar jag: att ersättningen på en arbetsplats inte enbart beror på individens produktivitet och prestationer utan även på egenskaper som inte påverkar arbetsinsatsen (Björklund m.fl., 2000).

Det finns olika slags diskriminering och därmed även olika förklaringsmodeller till dessa. Någon menar att det kan handla om *preferenser* eller *smak*, det vill säga att arbetsgivaren anställer och belönar efter vad som tros vara efterfrågat eller vem som tros vara mest högpresterande etc., till exempel om en chef tror att kunderna föredrar att mötas av en ung tjej i receptionen, så är det sannolikt att just en ung tjej anställs. En annan teori om diskriminering menar att det rör sig om *bristande information* eller *kostnader för att skaffa information*. Med det menas att arbetsgivaren diskriminerar en grupp, efter eget tycke och smak, vilket baseras främst på segregering och ett glapp mellan framförallt chefer och arbetare. Detta brukar visa sig först vid omorganisering eller vid friställning av personal.

En annan diskrimineringsmodell, som är baserad på teorin om informationsbrister, brukar kallas 'statistisk diskriminering'. Detta innebär att arbetsgivaren på basis av existerande information och statistik kring till exempel föräldraledighet, diskriminerar utifrån förväntningar om att dessa ska handla i enlighet med denna statistik (Padavic & Reskin, 1994). Det är svårt att utläsa, i analysmaterialet, någon entydig uppfattning om vad som ligger till grund för diskrimineringen, men flertalet verkar påpeka främst den sista modellen, det vill säga statistisk diskriminering. Detta märks exempelvis i Lotten Sunnas m.fl. debattartikel i Dagens Nyheter, där de skriver:

Arbetsgivaren förväntar sig att alla kvinnor kommer att vara frånvarande för vård av barn. Kvinnor som inte har för avsikt att skaffa barn utan satsar på karriär får ändå sämre lön än män i motsvarande ställning.

Detta uttalande är ganska typsikt för analysmaterialet, på så vis att få av artiklarna uttrycker sig direkt i termer av diskriminering, men den upprepade poängteringen om ojämlika villkor i arbetslivet gör att ett antagande om diskriminering kan läsas in mellan raderna. Det finns förstås undantag, i en annan artikel, skriven av Dan Nilsson och publicerad i Svenska Dagbladet, menar miljöpartisten Mona Jönsson att:

Egentligen är det kanske så att kvinnorna kanske inte har råd att vara hemma. Dels blir de diskriminerade vid lönesättning, dels frågar man dem vid anställningsintervjuer om de tänker skaffa barn snart.

I en artikel i Dagens Nyheter, skriven av Cecilia Jacobsson, undrar hon: "Varför slår ingen näven i bordet?", detta appropå löneklyftor mellan könen och ojämlik fördelning av föräldraledigheten. Detta att kvinnor kanske delvis låter sig diskrimineras, kallas ibland för *antecipatoriska val*. Det innebär att kvinnor tenderar att göra strategiska val kring ekonomi, arbete, utbildning, familj etc., i enlighet med de diskrimineringar kvinnor förväntar sig att möta på arbetsmarknaden, med andra ord; i enlighet med statistisk diskriminering (Hörnqvist, 1997).

Sammanfattning

Det märks en tydlig åtskillnad i analysmaterialet vad gäller röster kring föräldraledigheten. Å ena sidan finns den mer filosofiska diskurs som handlar om människosyn, och huruvida en

statlig styrning som inkräktar på den individuella friheten är önskvärd. Å andra sidan finns den diskurs som handskas med detta problem som en praktisk fråga för fackförbund och arbetsgivare. Den första kan sägas uttrycka liberala grundidéer, medan den senare uttrycker socialistiska grundidéer. Den senare menar vidare att föräldraledighet är nära länkat till frågor kring andra former av diskriminering på arbetsplatsen, såsom ojämlika löner, sämre chanser till karriär med mera. Dessa diskrimineringar är dessutom könsbundna och påverkade av sociala samhälleliga strukturer.

Diskurser om familjen

Ett återkommande tema, vid min studie kring mediernas skildring av föräldraledighet, är (förstås) familjen.

För att jämställdhetsutvecklingen ska fortsätta framåt krävs att de underförstådda normer och värderingar som i praktiken påverkar fördelningen av arbetet i familjen utmanas.

Inom genusforskningen har studier kring just kärnfamiljen fått en viktig plats. Genom att studera familjers organisering av arbete och ekonomi (till exempel lönearbete, hushållsarbete/obetalt arbete och kontrollen över hushållets ekonomi) kan maktformationer synliggöras. Christine Roman (1999) menar att det finns tydliga samband mellan ekonomiska resurser och makt inom familjer (liksom i övriga samhället). Samtidigt poängterar hon att kulturella faktorer - främst diskurser och ideologier kring kön - är minst lika betydelsefulla. Kvinnor och män väljer, menar Roman, arbetsfördelning inom hushållet efter genus och den/de diskursformationer som skapar och reproducerar dessa. Men även om saker som samhällsklass, inkomst, generation etc. kan spela in vid val av arbetsfördelning - och maktfördelning - så kan kulturella föreställningar kring kön (det vill säga genus) kraftigt motverka effekterna av de förra faktorerna. Problemet verkar ligga i glappet mellan diskursivt och praktiskt vetande (Roman, 1999).

Detta visar sig exempelvis rent praktiskt i studier kring jämställdhet, som visar att innan barn kommer med i bilden är svenska kvinnor och män i stort jämställda. Kvinnor utför något mer hushållstjänster än män men skillnaderna är tämligen små. Det är först när ett (heterosexuellt) par skaffar barn som en starkt ojämlig arbetsfördelning utvecklas. Kvinnor med småbarn tar inte bara tar ut den största delen av föräldraledigheten, dessutom tenderar de att efter

föräldraledighet i samband med förlossning gå ner i arbetstid, i tämligen stor utsträckning. Dessutom utför kvinnan markant mer hushållsarbete än män, i samband med barn och barnledighet (Hörnqvist, 1997).

Familjen och dess arbetsfördelning verkar alltså inte vara någon enkel och rationell historia. R.W. Connell menar i sin bok *Gender & Power* att:

Conservative ideology speaks of family as the 'foundation of society' and traditional sociology has often seen it as the simplest of institutions[...]Far from being the basis of society, the family is one of its most complex products. There is nothing simple about it. (Connell, 1987, s.121)

För att förstå könsroller och familjerelationer måste vi bryta ner och analysera familjen och inte ta den för given (Connell, 1987). För min analys kring föräldraledighet har jag valt att analysera och bryta ner familjen till: **Föräldraskap**, **Faderskap** och **Moderskap**, var och en kommer att diskuteras särskilt, under egna rubriker nedan.

Föräldraskap

Föräldraskap, moderskap och faderskap är inte helt självklara begrepp. Vid en närmare granskning kan det röra sig om biologiskt, socialt eller juridiskt föräldraskap. För min studie är en problematisering av det sociala föräldraskapet intressant. Intressanta frågor att ställa sig är hur moderskap/faderskap konstitueras, värderas och begränsas.

I en övervägande del av analysmaterialet uttrycks en uppfattning om att kvinnor och män i grunden är lika och att män är precis lika kapabla att ta hand om barn, som kvinnor. Exempel på detta finner vi i Lotten Sunna m.fl. debattartikel, publicerad på kultursidorna i Dagens Nyheter:

Vi anser att barnens bästa är att ha tillgång till båda sina föräldrar och kunna utveckla vardagsrelationer med dem.[...] Varför skulle papporna vara sämre än mammorna på att ta ansvar för sina barn?

Trots dessa så kallade allmänna åsikter så ser verkligheten annorlunda ut. Pappor tar inte samma ansvar som mammorna, sett ur ett generellt perspektiv. Vilket analysmaterialet också

yttrycker medvetenhet kring. Clarissa Kugelberg menar i sin studie *Perceiving motherhood and fatherhood* (1999), att föräldraskapet innebär en smärre livskris, i betydelsen att man kastas in i en helt ny livssituation fylld av stress, isolering och stort ansvarstagande. Få av dagens småbarnsföräldrar har någon större erfarenhet av föräldraskap och långt ifrån alla har någon kontakt med eller kan få stöd och hjälp hos sina egna föräldrar. Den nyblivna mamman får ett visst stöd och hjälp på BB, speciellt i samband med förlossning medan pappan inte omedelbart får motsvarande dito. Därav blir det upp till familjen att själva finna bra lösningar för att lotsa in fadern i den nykonstruerade familjen.

Föräldraskapet på 30-talet kom att präglas av rationalitet och effektivitet. Det var en vetenskaplig syn på barnvård, med mamman som huvudansvarig, som kom att prägla barnomsorg och barnuppfostran. Dagens barnvård däremot pekar på närhet och individualitet, där båda föräldrarna är engagerade (Hagström, 1999). Båda av dessa synsätt återfinns i analysmaterialet, ibland inom samma artikel. Där finns både synen på familjen som en praktisk och ekonomisk institution som drivs av just den rationalitet och effektivitet som återfinns inom Human-kapitalteorin (se kapitel Rationella val för Individiden...), som i exempelvis Anna Franssons och Irene Wennemos artikel (i Dagens Nyheter). I denna presenteras en studie, som gjorts på uppdrag av LO, där föräldrarna ombeds ange orsaker till de val som gjorts kring deras föräldraledighet. I de svarsalternativ som presenteras talas främst kring praktiska anledningar såsom arbetsmiljö, ekonomi etc. Ingenstans fanns presenterat alternativ som hade med barnet i sig att göra, eller den egna utvecklingen. I Matilda Ernkrans artikel (i Nerikes Allehanda) däremot anges främst skäl kring närhet till barnet och barnets utveckling, men där förekommer även skäl som kan räknas som rationella. Bland annat påpekar hon:

Det som också är anmärkningsvärt är att i de flesta familjer sker fördelningen av föräldraledigheten utan diskussion och konflikter. Det är då vi måste fråga oss vad det är som styr inställning och engagemang till föräldraledigheten.

Faderskap

Föräldrarollerna och dess diskurser har förändrats mycket genom åren. Men till skillnad från mammarollen har papparollen förändrats först relativt nyligen. De senaste 20 åren har inneburit rejäla förändringar för papparollen. Dessa förändringar verkar ha kommit till stånd mycket tack vare statliga regler och restriktioner som berört familjepolitiken samt offentliga diskurser. Ny forskning kring fäder visar att dagens pappor är mer angelägna om att delta i

familjelivet och ta del av sina barns vardagsliv. Detta märks i analysmaterialet, i exempelvis Lars Wirténs artikel, som skriver:

Vi måste bejaka och erkänna våra medarbetares rätt till en nära relation till sina barn, män såväl som kvinnor.

Trots detta tar dock mammorna fortfarande huvudansvaret vad gäller barnomsorg och föräldraledighet. Studier visar att fäder med hemmaboende barn tenderar att ha långa arbetsdagar. Medan mödrarna trappar ner sitt förvärvsarbete under småbarnsåren, så trappar istället småbarnsfäder upp sitt förvärvsarbete. Speciellt markant är detta för pappor med barn som är 4-6 år, intressant nog arbetar papporna färre arbetstimmar både när barnen är 0-3 år och 8-12 år. Detta innebär alltså att pappor väljer att arbeta mycket medan barnet är tillräckligt stort för att kommunicera, men fortfarande för små för att vara självständiga och medan de fortfarande är i störst behov av tillsyn (Kugelberg, 1999).

Mannen står traditionellt och vanligtvis som norm och som det mänskliga, medan kvinnan betraktas som ett (sitt) kön. Mannen är alltså människa och kvinnan kön. Kvinnans diskurs kännetecknas bland annat av moderskap, det vill säga livsuppgifter som innebär omsorg av andra samt reproduktion. Mannens diskurs innefattar däremot livsuppgifter som kräver avskildhet och inriktning på det egna jaget. Den främsta uppgiften i denna isolering är att skapa sig själv (Ambjörnsson, 2001). Något som är återkommande i analysmaterialet är just diskussioner kring pappan och faderskap, färre talar om mamman och moderskap. De flesta artiklarna fokuserar på pappan och hur/när/om pappan ska ta ut sin föräldraledighet. Men ingen ifrågasätter mammaledigheten, utan istället tas den för given. Exempelvis skriver Marcus Lagerquist i Nya Wermlands-Tidningen om påtvingad pappaledighet:

[...]Berit Andnor ville naturligtvis inte vara sämre utan lanserade i omedelbar anslutning tankar om att nio månader av föräldraledigheten på tvångsmässig basis skall tas ut av pappan. Allt detta motiveras med att kvinnors roll i arbetslivet måste stärkas och att tvinga nyblivna pappor att stanna hemma är ett bra sätt att uppnå detta.

Åsikterna, som uttrycks i citatet ovan, är inte alls unika för analysmaterialet. Tvärtom är det en återkommande åsikt att kvinnors mammaledighet ses som naturlig, medan mäns och deras pappaledighet inte har någon given koppling. Pappaledigheten upplevs istället som något

påtvingat, medan mammaledigheten upplevs som något självklart. Vilket är märkligt med tanke på att majoriteten av de röster som gör sig hörda i analysmaterialet *inte* upplever att män *inte* ska ta hand om sina barn, tvärtom. Men därifrån till att utöka pappornas ansvar för sina barn, verkar det vara ett stort steg. Matilda Ernkrans (publicerat i Nerikes Allehanda) har filosoferat kring detta och funderar på om det kan ligga till på följande sätt:

Kvinnor har generationer av mammors kunskap att frotera sig med, ofta understödd av exempelvis kvinnor på mödravårdscentralen. Blivande pappor har mycket sällan någon större pappaerfarenhet att luta sig på. Få har vuxit upp med en pappa som tagit något större ansvar för det vardagliga livet med barn.

Artikeln låter förstå att detta mönster är på väg att ändra sig, att dagens unga föräldrar ändå har en annan syn på arbetsfördelningen inom familjen. Samtidigt som orden visar på hur tunggrodda invanda levnadsmönster kan vara och hur lång tid det kan ta och bryta med dem.

En annan teori som finns kring bland annat mäns förmodade ovilja mot att ta ut föräldraledighet, menar att det kan handla om diskriminering på arbetsplatsen i kombination med så kallade *homosociala gemenskaper*. Med diskriminering på arbetsplatsen avser jag här att män kan drabbas av statistisk diskriminering vid föräldraskap. Likaväl som att arbetsgivaren förväntar sig att kvinnor runt 25-35 ska föda barn och vara på långa mammaledigheter, så förväntar sig även arbetsgivaren att män i samma ålder som får barn kommer att vara mer tillgängliga. Som jag tidigare visade i detta kapitel, tenderar män (i motsats till kvinnor) med småbarn att arbeta mer under småbarnsåren. När mannen sedan begär ledighet kan detta leda till sämre löneutveckling och sämre karriärmöjligheter. Dessa konsekvenser kan vara och upplevas som olika former av bestraffningar, för att mannen avviker från de förväntningar som funnits (Hagström, 1999).

Homosociala gemenskaper handlar om att eftersom samhället utgår från män som norm, så innebär det en viss status att vara man. Generellt och i stort lyssnar man exempelvis mer på män och tenderar att fästa större vikt vid deras åsikter. Eftersom män har högre status i samhället än kvinnor, tenderar män (såväl som kvinnor) att liera sig med män. När män lierar sig med andra män och är rädda för att stöta sig med och konfrontera andra män, kallas detta för just homosociala gemenskaper. Begreppet innebär och menar att män prioriterar sina relationer till män framför sina relationer till kvinnor och att denna manliga kamratskap är en bärande del i återskapandet av manssamhället (Lindgren, 1996, Holmberg, 1996, Hirdman,

2001). Mäns frånvaro som pappalediga fäder kan alltså bero på diskriminering i kombination med homosociala gemenskaper. Med det avser jag att män kan vara medvetna om att de kan drabbas av diskriminering. Detta i kombination med inbyggda och omedvetna homosociala orsaker, kan göra att de inte vill ta strid med övriga manssamhället och kanske riskera att utpekas som "toffel" och "mjukis"(Holmberg, 1996).

Moderskap

Ett återkommande tema inom familjepolitiken verkar vara konflikten mellan individualism och familjepincip. Med det avser jag distinktionen mellan människans rätt till egna val samt individens skyldigheter gentemot kollektivet, där kollektivet i detta fall motsvarar familjen.

Historiskt sett har kvinnan i första hand betraktats som tillhörande och verkande inom den så kallade privata sfären – det vill säga inom hemmet som hustru och moder - medan mannens sfär har varit den offentliga – det vill säga utanför hemmet som medborgare och försörjare (Eduards m.fl., 1983). Detta perspektiv verkar i mångt och mycket fortfarande leva kvar. Skillnaden är att kvinnans plats idag, inte bara är inom den privata sfären utan även inom den offentliga sfären, medan mannens plats i huvudsak fortfarande är den offentliga. Kvinnans ansvarsområde kan alltså på så sätt sägas ha dubblerats. Vilket antyds på flera ställen i analysmaterialet, exempelvis i Cecilia Jacobssons artikel *Varför slår ingen näven i bordet*, som publicerats i Dagens Nyheter:

För kvinnor dras likhetstecken mellan barn och bekymmer och mycket frånvaro.

För män är barn bra, då är hemtjänsten fixad och han kan jobba över på kvällarna

Idag ska alltså kvinnan både ta hand om hem och barn och samtidigt ska hon ekonomiskt försörja sig och sin familj, samt verka politiskt i det offentliga rummet (Reskin & Padavic, 1994). Med det menar jag att hon ska göra sin röst hörd även utanför hemmet. Detta behöver alltså inte nödvändigtvis innebära eller handla om riksdagsval eller kommunalval, utan handlar mer om att uttala sig om omvärlden, samt försöka direktpåverka den på olika sätt i sin vardag.

I dagens Sverige tar genomsnittsmamman ut minst tre fjärdedelar av föräldraledigheten. Anledningarna till detta kan sökas historiskt. Nancy J. Chodorow menar i sin bok *The reproduction of mothering* (1999), att kvinnor är mammiga. I vårt samhälle, liksom i många

andra, bär kvinnan inte bara barnet i magen utan hon tar även huvudansvaret vad gäller vård och omsorg för barnet. Detta menar Chodorow kan ursprungligt förklaras historiskt med kvinnans roll i det agrara samhället, där denna roll var biologiskt och ekonomiskt bundet. - Biologiskt på så vis att kvinnor rent faktiskt föder och ammar barnet. Ekonomiskt på så vis att kvinnor i det agrara samhället inte förvärvsarbetade i samma utsträckning som män, och inte heller fick lika mycket betalt som män. Dessa kvinnor var alltså mer beroende av någon som försörjde dem rent ekonomiskt. - Men i takt med att de ekonomiska och biologiska faktorerna kring mödrskapet minskar i betydelse, så har istället de emotionella faktorerna för mödrskapet ökat i betydelse. Detta främst på grund av sociala strukturer som vädjar till kvinnors förmodade moderlighet och inneboende omsorgsegenskaper. Traditionellt har kvinnans roll inom kärnfamiljen alltså varit att ta hand om barnen, men detta innebär inte nödvändigtvis att detta är av naturen givet, utan att även denna roll kan vara föränderlig och under förändring.

I analysmaterialet läser man inte uttryckligt att kvinnor bör ta huvudansvaret för barnen, däremot kan detta utläsas mellan raderna. Men, diskurser behöver inte vara klart uttalade; sagda eller skrivna, istället handlar det om funktion av det handgripliga i den samtida existensen eller frånvaron (Wodak, 1997). Texterna i analysmaterialet, låter mellan raderna tala om att det normala, normen är att kvinnan stannar hemma, det avvikande är att mannen tar hand om barnen därav termen 'pappaledighet'. Den så kallade pappaledigheten är egentligen och faktiskt föräldraledighet avsedd att uppmuntra den förälder som tar ut minst föräldraledighet med sitt barn. Det finns alltså ingen könslig aspekt, men de flesta verkar ta denna för given. Medan artiklarna främst talar om hur man ska förmå pappor att ta ut ledighet tillsammans med sina barn, talar man istället om hur man ska kunna stärka kvinnans rätt till egen försörjning, det vill säga hennes ställning på arbetsmarknaden. Som i exempelvis i Wanja Lundby Wedin och Nalin Pegguls debattartikel:

Rätten till ett eget arbete och en egen ekonomi är avgörande för att vara fri, kunna bryta sig loss ur ett destruktivt förhållande eller ta lika ansvar för en familjs försörjning.

Ylva Elwin-Novak menar i sin doktorsavhandling *Accompanied by guilt* (1999) att i Sverige sänder samhället ut signaler om hur bra det är med dagis, och att lämna barnet på dagis. Samtidigt, menar hon, framhålls – från samhällets sida - vikten av att modern har en nära relation till barnet och att hon är tillgänglig för barnet. Vikten av tillgänglighet och närhet vad

gäller faderskap signaleras inte i alls samma grad. Detta är alltså motsatsen till vad som framkommer i mitt analysmaterial där det istället talas om att: ”ett mycket ringa fåtal har också det traditionella argumentet om övertygelse att kvinnan är den som ska ta hand om barnen” och att: ”det är bäst för barnen att växa upp i ett samhälle där flickor och pojkar får lära sig att mammor och pappor båda är trygga, kärleksfulla vårdgivare och egna individer med ett liv utanför familjen”. Men detta kan förstås ha att göra med att det främst är liberala tidningar som har publicerat artiklar kring föräldraledighet, åtminstone under de månader som min analys omfattar.

Sammanfattning

Normer i samhället utgår vanligtvis från mannen och mannens olika roller i samhället. Men vad gäller föräldraskap, och då framförallt föräldraledighet, verkar det vara moderskapet som är normgivande, och kanske framförallt mammaledighet som utgör det normala. Att kombinera mansrollen med papparollen verkar inte vara något problem för den moderna mannen, men att ta ut någon längre föräldraledighet verkar ändå inte vara helt normaliserat och problemfritt. Men normalitet är inte enbart en motsvarighet av det mest genomsnittliga och vanliga sättet att vara, utan normalitet inbegriper även ett imperativ, det vill säga en uppmaning, till hur man bör vara (Ambjörnsson, 2004).

Även om de flesta kvinnor idag tar lika stort ansvar som män, som familjeförsörjare, så tar fortfarande kvinnor ett större ansvar för det obetalda hushållsarbetet. Innan barn kommer med i bilden så delar kvinnor och män tämligen jämbördigt på hushållssysslorna, men när familjen utökas med barn så tar kvinnor på sig ett större ansvar för hushållsarbete än vad män gör. Inte heller delar kvinnor och män lika vad gäller föräldraledighet, långt därifrån (Hörnqvist, 1997).

Det verkar alltså finnas ett stort glapp mellan norm och praxis. Å ena sidan ser dagens fäder det som självklart att ta hand om och spendera tid med sina barn och att dela barnomsorgen med mödrarna. Det finns inte längre någon motsättning mellan manlighet och faderskap. Å andra sidan så tar *de facto* fäderna inte alls samma ansvar och tid för barnen som mödrarna. Normen kan alltså sägas vara ett uttryck för hur det bör vara, inte för hur det faktiskt är (Hagström, 1999).

Sammanfattning av analys

Vad som är en diskurs, bestäms utifrån resultatet av en analys. Det är aldrig på förhand givet vad som utgör en diskurs i sig. En av diskursanalysens funktioner är just att identifiera och beskriva diskurser. De diskurser som framträder i mitt material, är just diskurser som framträder i de dagstidningsartiklar som jag har använt mig av, och ingenting annat. Däremot förstås diskurserna utifrån faktiska eller historiska förhållanden i vårt samhälle. De olika diskurserna går ständigt in i varandra, och ibland till och med krockar de. Dessa krockar och relationer mellan olika diskurser kan kallas för interdiskursivitet.

Genusdiskurs

En diskurs som slår mig vid genomgång av materialet, är vad man kan kalla en genusdiskurs. Samtliga artiklar vittnar om att män och kvinnor inte handlar eller behandlas lika vad gäller föräldraledighet. Denna ojämlika behandling är alltså baserad på kön, men den kan grovt sägas ha olika utgångspunkter. Dels en liten och minimalt representerad diskurs där kvinnor och män är olika och att det därför inte nödvändigtvis är önskvärt med jämlikhet mellan könen. Jag kallade denna utgångspunkt eller diskurs för särartstänkande. Dess motsats är den likhetstänkande, där män och kvinnor i stort ses som lika, och att det därför är önskvärt med jämlikhet mellan könen. Värt att notera är att det ingenstans i materialet fördes fram åsikter om att jämställdheten i samhället redan var uppnådd.

Tidningsdiskursen och ideologier

Det har varit intressant att se hur medierna, utan att skriva det rakt ut, ändå kan insinuera vissa åsikter. Mycket går att utläsa mellan raderna, beroende på vad artikelförfattarna väljer att utelämnas eller hur man väljer att strukturera sin text, eller vilka sidor och under vilka rubriker man väljer att publicera materialet. Genom denna placering kan man låta förstå vilken prioritet och status ett textmaterial tilldelas.

Ständigt återkommer de olika ideologierna i materialet. När man talar om frihet för individen och, rationella ekonomiska beslut finns det både liberala och socialistiska ideologier som står bakom. Eller när rösterna som gör sig hörda i materialet och talar om överförmynderi eller att beskydda den lilla människan, som tillhörande kollektivet, så finns där konservativa ideologier som står bakom. Eller vid tal kring särart och likhet mellan könen. De olika

ideologierna kan sägas röra sig i olika diskurser som både konkurrerar och samarbetar om utrymme. De både går in i varandra och tar avstånd från varandra.

Rättigheter och skyldigheter

Genomgående i analysmaterialet talas det om att kvinnors rättigheter måste stärkas på arbetsmarknaden och att mäns skyldigheter som fäder måste regleras. Detta tyder dels på en åsikt om att kvinnor och män behandlas olika, men även en intressant konflikt mellan individen och samhället, eller individen och medborgaren eller individen och förvärvsarbetaren, eller individen och familjemedlemmen för den delen. Det kan alltså sägas vara fråga om två diskurser som krockar. Intressant nog är det främst kvinnorna som för fram krav på en ökad reglering kring föräldraledighet, medan männen framförallt talar i termer av individen och samhällstvång. Männen i materialet talar främst kring pappaledighet i termer av tvång och plikt, medan kvinnorna talar om jämställdhet och en rättvisare fördelning av pappaledigheten. Dessutom poängterar kvinnorna i större utsträckning än männen, att barnen behöver närhet och omvårdnad av båda föräldrarna.

Vidare så har de olika diskursiva konflikterna olika karaktär och olika synsätt. Enligt den första diskursen som talar om individens rättigheter, så poängteras ständigt frihetens som det yttersta målet. Denna ståndpunkt kan sägas vara något mer filosofisk, medan den andra diskursen är mer praktisk. Den senare talar även denna om individens rättigheter, men även om dennes skyldighet: som samhällsmedborgare, som familjemedlem, som lönearbetare etc. Inom dessa sfärer finns även två olika synsätt på problem kring ojämlik behandling vid föräldraledighet. Dels en mer rationell och effektiv, som talar för att familjemedlemmen alltid bör handla så att det maximerar och effektiviserar familjens totala produktivitet. Medan den andra talar mer om att det handlar om diskriminering i arbetslivet samt att diskrimineringen handlar om sociala strukturer i samhället.

Mannen som norm kontra kvinnan som norm

En annan tydlig diskurs, är vad man skulle kunna kalla för Diskursen om patriarkat. Med det menar jag att normerna i analysmaterialet vanligtvis utgår från mannen som norm. Kvinnorna vill ha det som männen har, och inte tvärtom. Intressant nog verkar andra normer gälla, vad gäller föräldraskap. Inom den föräldradiskurs som märks i mitt analysmaterial, verkar det vara

moderskapet som är normgivande, och mammaledigheten som är det normala. Ingen i analysmaterialet uttrycker att det är något konstigt och avvikande med föräldralediga pappor. Det verkar alltså inte vara något problem med att se fäder vårdande sina barn. Men därifrån verkar det vara ett långt steg till att männen tar ut en större del – eller lika stor del som mödrarna – av föräldraledigheten. Majoriteten av papporna som hördes i analysmaterialet medgav att de inte planerade någon längre föräldraledighet, utan att det främst var frågan om någon eller några månader, eller kanske någon dag i veckan under en längre period. Den intellektuella kunskapen och insikten verkar alltså inte ha resulterat i något praktiskt agerande, i någon större utsträckning.

Avslutande diskussion

Jag måste erkänna att jag blev något förvånad när jag granskade mitt material. Jag trodde inte att männen – i den utsträckningen – skulle tala om föräldraledighet i termer av tvång. Men jag antar att det tar lång tid innan lagar blir normer, och innan normerna omsätts i praktik. Något som hade varit intressant att studera hade därför varit, artiklar kring föräldraledighet, över en längre tidsperiod. Detta för att se och ta del av diskursiva förändringar i medietexterna.

En privat teori som jag har, och som jag inte har funnit belägg för i materialet är att kvinnor insisterar på merdelen av föräldraledigheten, för att de ser detta som ett exklusivt privilegium, och att detta är ett av de få privilegierna som finns förbehållet kvinnor i samhället. Även detta hade varit intressant att studera vidare kring och se om detta stämmer överhuvudtaget.

Jag vill även påpeka att några andra saker att ta upp i min analys hade kunnat vara problematisering kring sexualitet och klass. Sexualitet eftersom den norm och de flesta av de undersökningar som min analys stödjer sig på, har utgått från heterosexualitet som norm, och så även jag. Även frågeställningar kring klass framkommer i analysmaterialet, som hade varit intressant att problematisera och undersöka. Men då hade mitt arbete blivit allt för omfattande.

En slutsats att dra av materialet är att insikt är en sak och handling en annan. Men så länge männen ser föräldraledigheten som en straffåtgärd och inte en möjlighet, så kommer de nog inte heller ta ut mer av föräldraledigheten. Och så länge kvinnorna låter sig diskrimineras i enlighet med hur de förväntar sig att bli behandlade, så kommer de nog att insistera eller gå

med på att ta ut den största delen av föräldraledigheten. Problemet verkar som Roman uttryckte saken; ligga i glappet mellan diskursivt och praktiskt vetande.

Källförteckning

Litteratur:

- Ambjörnsson, F. (2004). *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Stockholm: Ordfront.
- Ambjörnsson, R. (2001). *Mansmyter. James Bond, Don Juan, Tarzan och andra grabbar*. Stockholm: Ordfront.
- Björk, N. (1996). *Under det rosa täcket. Om kvinnlighetens vara och feministiska strategier*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Björklund, A., Edin, P.-A., Holmlund, B. & Wadensjö, E. (2000). *Arbetsmarknaden* (2:a rev. uppl.). Stockholm: SNS Förlag.
- Börjesson, M. (2003). *Diskurser och konstruktioner. En sorts metodbok*. Lund: Studentlitteratur.
- Chodorow, N.J. (1999). *The reproduction of mothering. Psychoanalysis and the sociology of gender* (2nd ed.). Berkeley: University of California Press.
- Connell, R.W. (1987). *Gender & Power. Society, the person and sexual politics*. Cambridge: Polity Press
- Elvin-Nowak, Y. (1999). *Accompanied by guilt. Modern motherhood the Swedish way* (avhandling för doktorsexamen, Stockholms universitet).
- Gustavsson, B. (1988). *Världsbilder. Synen på människa, samhälle, natur*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Hadenius, S. & Weibull, L. (2003). *Massmedier. Press, radio & TV i förvandling* (8:e uppl.) Stockholm: Albert Bonniers Förlag.
- Hagström, C. (1999). *Man blir pappa. Föräldraskap och maskulinitet i förändring*. Lund: Nordic Academic Press.
- Hirdman, Y. (2003). *Genus – om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber.
- Holmberg, C. (1993). *Det kallas kärlek. En socialpsykologisk studie om kvinnors underordning och mäns överordning bland unga jämställda par*. Anamma förlag: Göteborg.
- Holmberg, C. (1996). *Det kallas manshat*. Anamma böcker: Göteborg.
- Kugelberg, C. (1999). *Perceiving motherhood and fatherhood. Swedish working parents with young children* (Uppsala studies in cultural anthropology 26). Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Reskin, B. & Padavic, I. (1994). *Women and men at work*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.
- Rosendahl, S., Pettersson, Å. & Peterson, L. (1999). *Text. Medieboken*. Malmö: Liber
- Tuana, N. (1993). *The less noble sex. Scientific, religious, and philosophical conceptions of woman's nature*. Bloomington: Indiana University Press.
- Winther Jørgensen, M. & Phillips, L. (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Antologier

- Boserup, E. (1995). Obstacles to advancement of women during development. I Schultz, T.P. (Eds.), *Investment in Women's human capital* (pp.51-59). Chicago: University of Chicago Press.
- Eduards, M (1983). Politisk teori och patriarkalt tänkande. I Eduards, M (Red.), *Kön, makt, medborgarskap. Kvinnan i politiskt tänkande från Platon till Engels* (pp.141-151). Malmö: Gleerups.
- Eriksson, C., Baaz Eriksson, M. & Thörn, H. (2002). Den postkoloniala paradoxen, rasismen och ”det mångkulturella samhället”. En introduktion till postkolonial teori. I Eriksson, M., Baaz Eriksson, M. & Thörn, H. (Red.), *Globaliseringens kulturer. Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället* (pp.13-53). Nora: Nya Doxa.
- Nordborg, G. (1995). Konstruktion av moderskap och faderskap – genom reproduktionsteknologin och i rätten. I Nordborg, G. (Red.), *13 kvinnoperspektiv på rätten*. Uppsala: Iustus förlag.
- Pylkkänen, A. (1995). Könssystemet inom familjen. I Nordborg, G.(Red.), *13 kvinnoperspektiv på rätten*. Uppsala: Iustus förlag.
- Sahlin, S. (1999). Diskursanalys som sociologisk metod. I Sjöberg, K.(Red.), *Mer än kalla fakta. Kvalitativ forskning i praktiken* (pp. 83-106). Lund: Studentlitteratur.
- Wodak, R. (1997). Introduction: some important issues in the research of gender and discourse. In Wodak, R. (Eds.), *Gender and discourse* (pp.1-20). London: SAGE Publications.

Artiklar

- Bergmann, B. (1995). Becker's 'Theory of the family': preposterous conclusions. *Feminist Economics*. Vol. 1(1995)1 s. 141-150.
- Hörnqvist, M. (1997). Familjeliv och arbetsmarknad för män och kvinnor. *Familj, makt och jämställdhet. SOU* 1997:138.
- Lewis, J. (1992). Gender and the development of welfare regimes. *Journal of European Social Policy*. Vol. 2(1992)3 s. 159-173.
- Lindgren, G. (1996). Broderskapets logik. *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, Vol.17(1996)1 s.4-14.
- Roman, C. (1999). Familjelivets organisering – ekonomiska resurser, kön och manlig dominans. *Kvinnovetenskaplig Tidskrift*, Vol. 20(1999)1 s.3-20.

Övrigt

- Stanfors, M. Appendix 2. *Family policy reforms and other related reforms in twentieth century Sweden*. Appendix till doktorsavhandling. Utdelad på föreläsning i december 2003 på Ekonomacentrum.